

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТУ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»

Алькама В.Г.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОПЧНІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ЛОПСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ**

НАУКОВА ДОПОВІДЬ

Київ-2010

УДК 65.012.8:658.7 ББК65.9(2)-98 А 56

Рекомендовано вченою радою Університету економіки та права «КРОК» (протокол № I від 25 листопада 2010 року)

Рецензенти:

Новицький В. Є. - член-кор. НАН України, доктор економічних наук, професор;

Денисенко М.П. - доктор економічних наук, професор;

Качала Т.М. - доктор економічних наук, професор.

Науковий редактор видання:

Доктор економічних наук, професор *Кириченко О.А.*

У підготовці доповіді приймали участь:

Белюсова І.А., Гнилицька Л.В., Захаров О.І., Кім Ю.Г., Конончук О.В., Кудря І.В., Лаптієв С.М., Лічман Т.В., Нотєвський В.С., Потійко Ю.А., Пригунов П.Я., Поскрипко Ю.А., Франчук В.І., Шикова ОМ.

Алькема В.Г.

Теоретико-методологічні засади розвитку системи економічної безпеки логістичних утворень. Наукова доповідь / В.Г. Алькема / під. ред. д.е.н., проф. О.А. Кириченко. - К.: Університет економіки та права «КРОК», 2010.-50 с. ІЗВИ 978-966-7735-418

Розглянуто теоретичні засади системології економічної безпеки. Досліджено логістичне утворення як суб'єкт економічної безпеки та концептуальні засади формування системи економічної безпеки логістичних утворень в умовах глобалізації. Проаналізовано передумови та сучасний стан досліджень проблем економічної безпеки логістичних утворень.

ІЗВИ 978-966-7735-418

УДК 65.012.8:658.7

ББК65.9(2)-98

© Алькема В.Г., 2010

© ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2010

ЗМІСТ

<i>ВСТУП</i>	4
1. Теоретико-методологічні засади системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах глобалізації	6
2. Формування логістичних утворень як напрямку розвитку системи економічної безпеки суб'єктів господарювання	13
3. Ціннісно-орієнтований підхід до проектування системи управління економічною безпекою логістичних утворень	28
4. Ресурсний потенціал системи економічної безпеки логістичних утворень	35
ВИСНОВКИ	42
ЛІТЕРАТУРА	47

ВСТУП

Входження України до європейського економічного простору та реалізація інтересів суб'єктів господарської діяльності не лише на місцевому та національному, а й регіональному та міжнародному рівнях, вимагають принципово інших підходів до вирішення проблем уникнення загроз та забезпечення економічної безпеки їх функціонування та розвитку. Сучасний бізнес є глибоко інтегроване, динамічне, економічне середовище, яке характеризується високим рівнем інтернаціоналізації та глобалізації усіх аспектів життєдіяльності націй, континентів, окремих регіонів та трансформацією культур. Економічна діяльність в такому середовищі пов'язана із значною конкуренцією, суттєвою динамікою ринкових змін, невизначеністю, нестабільністю та інтенсивною модифікацією ринків товарів і послуг. З метою забезпечення економічної стійкості та високого рівня конкурентоспроможності переважна більшість провідних підприємств об'єднуються в ланцюг або мережу суб'єктів господарської діяльності, пов'язаних між собою сукупністю потокових процесів, спрямованих на формування цінності для споживача. Ця тенденція свідчить про вибір суб'єктами господарювання базової концепції організації діяльності в основу якої покладено логістичний підхід. Такі підприємства на практиці не є відокремленими бізнес-одинацями, а функціонують в складі ланцюгів створення цінності для споживача. Тобто за своєю сутністю є логістичними утвореннями, які забезпечують вирішення завдань, пов'язаних з ефективним функціонуванням інфраструктури, внутрішніх і зовнішніх матеріальних, фінансових, інформаційних, сервісних та інших потоків і процесів, що їх забезпечують. Умови діяльності підприємств характеризуються цілою низкою загроз, які обумовлені не лише суттєвою невизначеністю ринкового середовища, але й варіативністю параметрів бізнес-процесів, в часі і просторі на різних ланках операційно-комерційного циклу, а також необхідністю реалізації процесів та процедур, пов'язаних з узгодженням інтересів учасників ланцюга просування цінності та уникнення конфліктів між ними. Суб'єкти господарювання у вітчизняних умовах постійно мають справу з важко контрольованими, майже не прогнозованими, а часто і дигресивними та деструктивними господарськими процесами, які призводять до прямої загрози їх економічної безпеки і повної втрати бізнесу. Вітчизняні підприємства приречені функціонувати на ринку зі значною кількістю контрагентів, які прагнуть в складних умовах нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища реалізувати власні інтереси без врахування інтересів інших учасників, чим створюють між корпоративні конфлікти, що спричиняє зниження рівня їх економічної безпеки. В умовах фінансово-економічної кризи більшість вітчизняних підприємств функціонують при значній варіації попиту на власну продукцію, зі суттєвими

змінами в ринковій кон'юнктурі та нестабільністю роботи учасників ринкового середовища.

Отже, проблема організації системи економічної безпеки підприємств в умовах нестабільності та невизначеності кон'юнктури українського ринку і недосконалості правового та організаційно-економічного механізму реалізації господарських відносин є важливою і актуальною з позиції сучасності

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На початку ХХІ століття особливо активно розвиваються процеси інтернаціоналізації та глобалізації національних економік. Інтенсифікація цих процесів призвела до появи якісно нового економічного середовища функціонування суб'єктів господарської діяльності. До ключових характеристик якого слід віднести значний динамізм економічних відносин, високий ступінь невизначеності дій учасників, якісну і кількісну мінливість параметрів економічного простору, перманентну появу локальних та глобальних криз, ієрархічність та багатовекторність впливів, загроз тощо. Ускладнення економічних умов функціонування, зростання невизначеності економічного середовища, параметри якого постійно змінюються, призвело до усвідомлення менеджментом різних ланок господарювання необхідності забезпечення простору їх економічної діяльності. Зміцнення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності пропонується здійснювати шляхом формування і розвитку системи економічної безпеки, яка забезпечує надійність, стійкість, адаптивність, гнучкість та ефективність господарської діяльності в сучасних умовах.

Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки розглянуто у наукових працях російських вчених Е. Олейникова [27], В. Мак-Мака [8] та вітчизняних науковців О. Шнипко [26], Б. Андрюшківа [4], Л. Донець [6], Т. Слободяник [18], Т.Іванюти [7], Р. Квасницької [8], О. Коробчинського [10], В. Ортинського [14], Л. Шемаєвої [25], І. Сорокіної [20], О.Кириченка [9] та З. Якубович [28]. Під системою економічної безпеки Е. Олейніков розуміє «систему заходів здатних: попередити втрати життєво важливих цінностей, забезпечити стан захищеності і розвиток особистості, суспільства і держави» [27, с. 15]. На думку О. Шнипко, «система економічної безпеки - це система, що взаємодіє з навколишнім оточенням і має сукупність властивостей, які забезпечують здатність до самовиживання та розвитку в умовах виникнення зовнішньої або внутрішньої загрози» [26, с. 22]. У своїй монографії Б. Андрюшків з співавторами під системою економічної безпеки підприємства розуміє сукупність таких функціональних складових як: фінансова, кадрова, інтелектуальна, технологічна, правова, інформаційна, екологічна та силова [4, с. 28]. На точку зору Л. Донця «система економічної безпеки підприємства являє собою обмежену безліч взаємозалежних елементів, що забезпечують

безпеку підприємства і досягнення ним цілей бізнесу. Складовими елементами такої безпеки є об'єкт і суб'єкт безпеки, механізм забезпечення

безпеки, а також практичні дії щодо забезпечення безпеки» [6, с. 51]. Комплексна система економічної безпеки підприємства на думку Т. Слободяник: «Це комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат та забезпечення економічного росту у майбутньому» [18, с. 23]. В навчальному посібнику Т. Іванюти та А. Заїчковського система економічної безпеки розглядається як «обмежена множина взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу. Складовими елементами такої системи є об'єкт та суб'єкт безпеки, механізм забезпечення безпеки, а також політика безпеки. До складових політики безпеки автори відносять: цілі та задачі безпеки, функції та принципи безпеки, а також стратегію безпеки» [7, с. 25]. Автори дослідження Р. Квасницька та І. Доценко погоджуються з позицією російського вченого В. Мак-Мака щодо поняття системи економічної безпеки: «Система економічної безпеки включає наукову теорію безпеки, політику і стратегію безпеки, засоби і методи забезпечення безпеки та концепцію безпеки підприємства» [8, с. 35]. Систему економічної безпеки підприємства на думку О. Коробчинського можна визначити «як взаємопов'язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз» [11, с.42]. Професор В. Ортинський під системою економічної безпеки підприємства розуміє: «комплексне утворення, до якого належать суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві» [14, с. 84]. Детальне визначення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання надає Л. Шемаєва: «Це організована сукупність взаємопов'язаних елементів зовнішньої та внутрішньої безпеки суб'єктів господарювання, таких як: спеціальні органи та служби, об'єкти, наукові підходи, нормативно-правова база, політика, стратегія, концепція, принципи, функції, завдання, методи та засоби, що спрямовані на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів суб'єкта господарювання а також захист цих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [25, с. 15]. В своєму дослідженні І. Сорокіна обґрунтовує цільові завдання, основні функції системи економічної безпеки в аспекті антикризового менеджменту підприємства [20, с. 117-121]. Систему економічної безпеки підприємства З. Якубович розглядає як «підсистему відкритої складної системи - підприємства. Вона виділяє основні елементи системи економічної безпеки підприємства: вхід системи, суб'єкти системи, мету, цілі, завдання, принципи та інструменти» [28, с. 81-86].

Аналіз літературних джерел свідчить про наявність двох основних підходів щодо трактування поняття «система економічної безпеки». Перший розглядає систему економічної безпеки як особливий вид економічної системи підприємства. Другий трактує систему економічної безпеки як особливий вид підсистеми управління в загальній системі управління підприємством.

Економічна безпека в сучасному глобалізованому світі є важливою складовою серед основних видів суспільної безпеки. В країнах європейської цивілізації сформувався відношення до економічної безпеки як інструмента захищеності та добробуту. Економічна безпека на практиці є певною системою, функціонування та розвиток якої є основою еволюції будь-якої економічної системи. Не зважаючи на актуальність розроблення та реалізації системи економічної безпеки, на сьогодні не існує методологічно обґрунтованого підходу щодо формування такої системи. Лише в роботах окремих авторів [26, с. 23], зазначається, що система економічної безпеки є складною відкритою системою, яка є невідокремленою від самої економічної системи. Виникає необхідність визначення ієрархії системи економічної безпеки в умовах глобалізації, розподіл цієї системи на підсистеми нижчого рівня, які досліджуються автономно з обов'язковим урахуванням подальшого узгодження економічних інтересів кожної підсистеми з економічними інтересами всієї системи. В межах кожної з підсистем необхідно розкрити її функціональні складові та компоненти.

Враховуючи, що властивості системи економічної безпеки в першу чергу залежать від її ієрархічно-функціональної структури, на першому етапі дослідження розглядали особливості ієрархічної побудови системи економічної безпеки в умовах глобалізації. Аналіз ряду публікацій узагальнених О. Шнипко свідчить про наявність усталеного підходу до виділення основних ієрархічних рівнів економічної безпеки [26, с. 23]. Автори виділяють: глобальну економічну безпеку, міжнародну економічну безпеку, національну економічну безпеку, економічну безпеку регіону, економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності та економічну безпеку фізичної особи. Враховуючи виділені рівні, система економічної безпеки в умовах глобалізації структурно може бути представлена як ієрархічна багаторівнева цілісна сукупність підсистем. Основою визначення рівня ієрархії системи економічної безпеки може бути рівень управління або інша ознака яка ґрунтується на показниках масштабності економічної діяльності або параметрах величини потенціалу економічного простору, який убезпечується відповідною економічною системою. Число рівнів ієрархії або кількість підсистем залежить від організаційного або адміністративного поділу економічних систем, або поділу, залежно від завдання дослідження. Враховуючи принцип системності, певний поділ за

рівнями безпеки можна здійснити в межах підсистем будь якого рівня ієрархії системи економічної безпеки. При цьому необхідно пам'ятати, що між окремими ієрархічними рівнями існує органічна єдність. Наприклад, розвиток системи національної економічної безпеки обумовлюється не лише системами безпеки нижчих, але і вищих рівнів.

Зрозуміло, що впливи зазначених систем безпеки на систему національної економічної безпеки можуть бути різними, але саме взаємодія цих систем забезпечує баланс системи в цілому. Розглянемо детальніше ієрархічну структуру системи економічної безпеки в умовах глобалізації. Розпочнемо з мега рівня, який відповідає рівню системи. На цьому рівні маємо систему глобальної економічної безпеки. Поява такої системи спричинена інтеграцією сучасного світогосподарського середовища, в якому формуються й реалізуються економічні стратегії суб'єктів різного рівня господарювання. Становлення і розвиток глобальної економіки призводить до формування єдиного середовища здійснення виробничо-господарських, фінансових та управлінських операцій, яке зорієнтоване на кон'юнктуру глобального рівня. Глобалізація економічного простору є складною, багатоаспектною проблемою, яка безпосередньо впливає на основні вектори розвитку національних економік, а в їх межах економік окремих регіонів та суб'єктів господарювання. Глобалізація за своєю суттю є викликом економічній безпеці будь-якої країни, яка певною мірою інтегрована в економічний простір, адже вона робить національну економіку більш відкритою і, відповідно, більш вразливою. Під глобальною економічною безпекою ми розуміємо захищеність системи взаємовідносин усієї спільноти від загроз дестабілізації ситуації, криз, збройних конфліктів і війн. Забезпечення глобальної безпеки повинно здійснюватися шляхом реалізації сукупності заходів, спрямованих на забезпечення сталого світового економічного розвитку, метою якого є досягнення максимальної безпеки та високого рівня життя для кожної особистості, не залежно від нації або національності, за умови збереження світу для майбутніх поколінь. Система глобальної економічної безпеки це сукупність: державних, міждержавних, наддержавних та недержавних інституцій, комплекс норм, управлінських механізмів, заходів та засобів щодо цілеспрямованого впливу на загрози та небезпеки і створення достатніх умов для реалізації загальносвітових інтересів планетарного масштабу, джерел добробуту людства, системи міжнародних відносин і прийнятної екологічної ситуації. Як надскладна система, система глобальної економічної безпеки має індивідуальні особливості і еволюціонує під впливом зовнішніх глобальних викликів та загроз і внутрішніх факторів обумовлених динамікою функціонування міжнародних та впливових національних систем економічної безпеки. Система глобальної економічної

безпеки характеризується всеосяжністю та масштабністю впливів і діє на всі економічні системи не залежно від рівня їх ієрархії. Реалізація інтересів глобального рівня викликає конфлікт між інтересами економічних систем нижчих рівнів.

Суміжною з глобальною є система міжнародної економічної безпеки вона є мега системою і підсистемою першого рівня. Базові положення системи міжнародної економічної безпеки передбачено «Концепцією міжнародної економічної безпеки», яку прийнято на 42-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. Система міжнародної економічної безпеки є важливим інструментом забезпечення національної економічної безпеки та системи економічної безпеки інших рівнів. Міжнародні впливи на такий структурний елемент економічної безпеки країни - як стабільність національної економіки носять суперечливий характер. Вплив глобалізації на економічний суверенітет має гостро виражений негативний характер. Основними напрямками обмеження суверенітету держави в умовах глобалізації є: часткова втрата державного контролю за діяльністю суб'єктів національної економіки; обмеження контролю держави над суспільством; обмеження суверенітету держави у сфері регулювання потоків інформації і технологій; недостатнє залучення регіонів в світовий економічний простір; необхідність структурної перебудови та шляхів реформування системи соціальних прав і гарантій соціальної безпеки; обмеження інструментів регулювання нерівномірного розподілу вигод і втрат від глобалізації. Система національної економічної безпеки, яка найбільш повно відображає значення держави в механізмі забезпечення економічної безпеки, включає: об'єкти та суб'єкти безпеки, концепцію національної безпеки, національні інтереси в сфері економіки, загрози у сфері економіки, індикатори економічної безпеки, граничні значення економічної безпеки, організацію економічної безпеки та правове забезпечення економічної безпеки. Національна система економічної безпеки є підсистемою другого рівня. Це відкрита макроекономічна система, яка має зв'язки з підсистемами вищого та нижчого рівнів. Через зазначені зв'язки система отримує ресурси, які вона використовує для власного убезпечення. Ці ж зв'язки є джерелом зовнішніх загроз національній економічній безпеці. Задача структурного аналізу системи національної економічної безпеки полягає у визначенні властивостей системи та її підсистем і встановленні характеру та особливостей взаємодії системи з зовнішнім середовищем. Системи економічної безпеки регіонів країни - це підсистеми третього рівня. Ці мезоекономічні системи є надзвичайно важливими в аспекті забезпечення відповідних умов та захисту наявного економічного потенціалу шляхом реалізації регіональних програм економічного розвитку. Найважливішими цілями таких систем в аспекті економічної безпеки регіонів є забезпечення

прийнятних нормативів споживання, відповідного рівня та якості життя і безпечних параметрів стану навколишнього середовища. До об'єктів мезо- рівня слід віднести системи економічної безпеки видів та сфер економічної діяльності, які є підсистеми четвертого рівня. Ці системи важливі так як характеризують найближче зовнішнє оточення функціонування підприємств. Аналіз цих систем дає можливість здійснити класифікацію і систематизацію та ранжування зовнішніх загроз та негативних факторів. Цей аналіз необхідний для створення механізму забезпечення сприятливого економічного клімату функціонування суб'єктів господарювання. Для останніх він визначає рамкові умови входження та бар'єри для зайняття відповідних ринкових ніш. Проміжною ланкою між системами економічної безпеки мезо- та мікрорівня займають системи економічної безпеки муніципальних утворень. Управління системами економічної безпеки муніципального рівня здійснюється органами місцевого самоврядування з участю державних та регіональних органів з метою забезпечення стійкого розвитку соціально-економічної системи міста або району та убезпечення їх економічних ресурсів і інфраструктури місцевої громади. Система економічної безпеки суб'єктів господарювання, на нашу думку, сприймає загрози та деструктивні впливи підсистем усіх рівнів починаючи з глобального і закінчуючи муніципальним та мікрорівнем. Для визначення виду підсистем та функціональних складових в системі економічної безпеки будь якого рівня проведемо декомпозицію категорії «економічна безпека». За основу приймемо спрощену структуру категорії «безпека» розроблену Е. Олейніковим [27, с. 19]. Розроблена декомпозиція категорії «економічна безпека» (Рис. 1) включає три рівні колективної (суспільної) безпеки: міжнародний, національний, регіональний та два рівні приватної безпеки суб'єктів господарювання та фізичної особи. За основу визначення кількості рівнів прийнято фактор масштабності економічної діяльності. Кількість видів економічної безпеки визначається відповідно до існуючих рівнів управління економічними системами. В межах окремого виду економічної безпеки виділяють певні складові. Кількість та особливості цих складових визначаються змістом функцій, які повинні реалізовуватися відповідною системою безпеки в процесі її еволюції. Згідно нашого підходу міжнародний рівень економічної безпеки включає два її види: глобальну та регіональну. Глобальна економічна безпека має такі функціональні складові: глобальну виробничу безпеку, глобальну торговельну безпеку, глобальну фінансово-інвестиційну безпеку та глобальну інфраструктурну безпеку. Насьогодні не існує усталеної структури складових регіональної економічної безпеки. Національний рівень безпеки має один вид безпеки, а саме національна економічна безпека, яка включає такі основні складові: фінансову, інноваційну,

енергетичну, макроекономічну, ринку праці, трудоворесурсну, технологічну, виробничу, інвестиційну, продовольчу, правову, демографічну, життєвого рівня населення зовнішньоекономічну та регіональну.

Такий підхід має дві особливості в декомпозиції складових національного рівня: по-перше, максимально враховує функції національної економічної безпеки; по-друге, виходячи з наслідків ієрархічної побудови системи економічної безпеки, включає до складу національної економічної безпеки безпеку окремих регіонів держави. В залежності від мети, декомпозиція складових національної економічної безпеки може доповнюватись і (або) уточнюватись. В будь-якому випадку модель складових економічної безпеки певного виду є відкритою. Доповнення складових може бути викликано новими аспектами розвитку економічної системи або ситуацією в якій вона опинилась. На регіональному рівні ми виокремлюємо три види безпеки: економічну безпеку регіону держави, економічну безпеку виду (сфери) діяльності та економічну безпеку муніципальних утворень. В свою чергу економічна безпека регіонів узагальнено містить такі складові: безпеку політико-правової, економічної, соціальної, управлінської та інформаційної сфер, а також сфери матеріальних ресурсів. Залежно від завдань дослідження доречно здійснювати диференціацію складових безпеки на компоненти. На приватному рівні економічної безпеки виокремлюємо два види безпеки: безпеку суб'єктів господарської діяльності різних видів та сфер господарювання та їх корпоративних і інтеграційних об'єднань, і безпеку фізичної особи. Основними функціональними складовими економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності є: фінансова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, екологічна, інформаційна, силова, ринкова та інтерфейсна [4, с. 28].

2. ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Логістика в сучасному глобалізованому світі є ефективним інструментом конкурентної боротьби між фірмами та ланцюгами створення цінності. У результаті інтернаціоналізації і глобалізації економіки на регіональних і міжнародних ринках з'явилася значна кількість підприємств, які функціонують на засадах сучасної концепції логістики. В умовах фінансово-економічної кризи більшість вітчизняних підприємств функціонують при значній варіації попиту на власну продукцію, зі суттєвими змінами в ринковій кон'юнктурі та нестабільністю роботи учасників ринкового середовища. Нерозвиненість та недосконалість організаційно-економічного та правового механізму ринку призводить до конфліктів та загострення суперечностей, які загрожують їх економічній безпеці як на короткотерміновому так і довготривалому часовому інтервалі.

Проблема забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах нестабільності та невизначеності кон'юнктури українського ринку і недосконалості правового та організаційно-економічного механізму реалізації господарських відносин є важливою і актуальною з позиції сучасності. За таких умов одним із важливих напрямків забезпечення економічної безпеки підприємств у вітчизняному ринковому середовищі є використання принципів логістичного управління як на рівні окремого суб'єкта господарювання так і на рівні між організаційної взаємодії. Логістика не обмежується масштабами структурного підрозділу організації чи окремої організації в цілому, а займає позицію інтегратора та координатора, пов'язуючи організацію з іншими контрагентами і в першу чергу із постачальниками та споживачами. Основою такої інтеграції є спільність економічних інтересів зазначених учасників та загроз пов'язаних з їх досягненням.

Проблемам дослідження стану економічної безпеки на різних рівнях економіки, присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як О. Арєф'єва, О. Барановський, В. Бєгма, З. Борисенко, І. Бінько, Б. Бузан, О. Власюк, Б. Грієр, М. Денисенко, М. Єрмошенко, Т. Ілген, М. Камлик, Т. Качала, О. Кириченко, В. Крутов, М. Куркін, С. Лаптев, Х. Маулль, Х. Моргензан, В. Мунтіян, О. Новикова, С. Пирожков, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Пономаренко, В. Пономарьов, Д. Прейгер, П. Пригунов, В. Сенчагов, В. Сідак, А. Сухоруков, В. Тимошенко, С. Шкарлет, В. Шлемко та інші [5,9].

Питаннями запровадження логістичного механізму в практику суб'єктів господарювання займалися відомі фахівці у сфері логістики Джеймс Р. Сток,

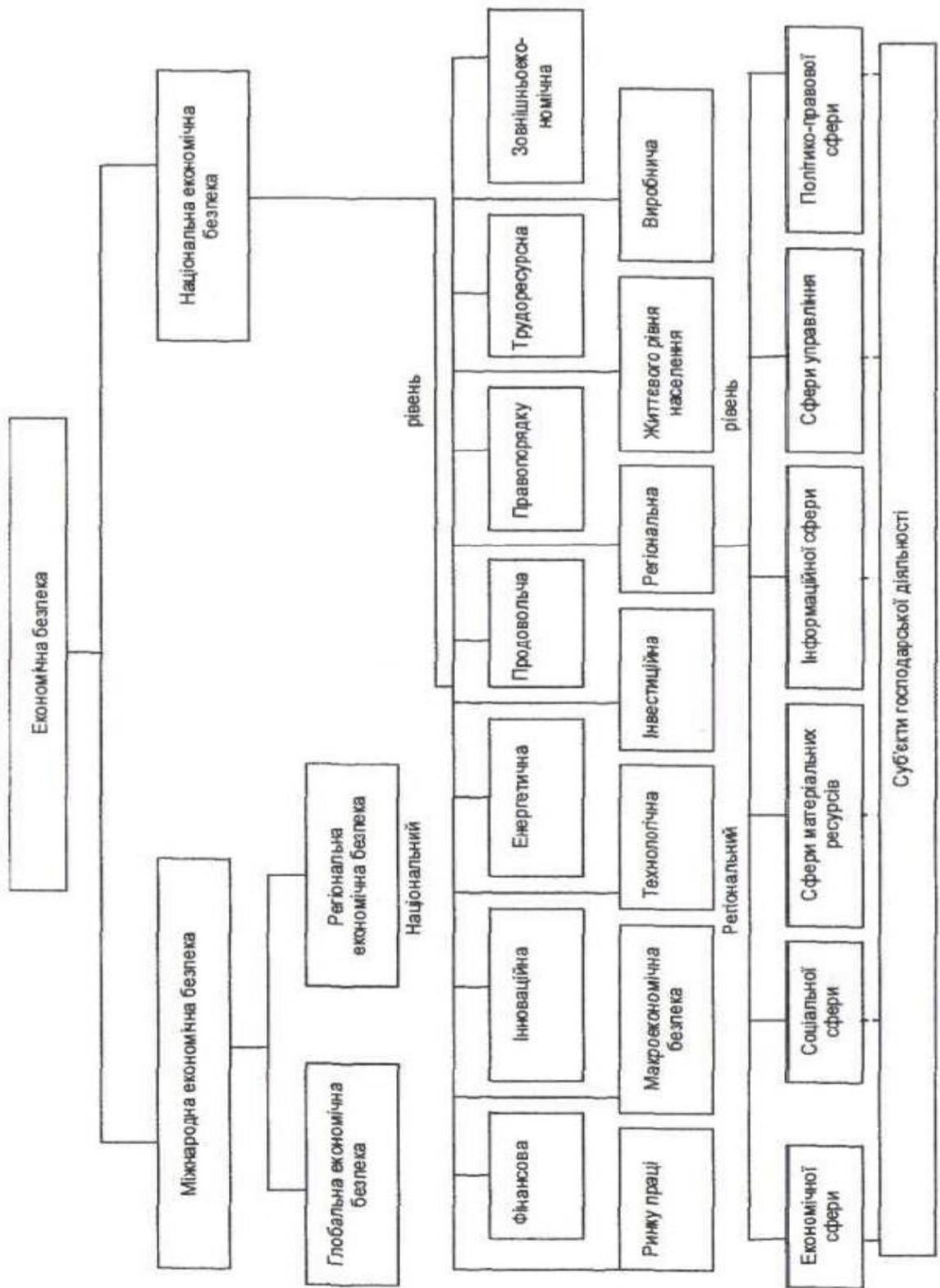

Рис. Декомпозиція категорії «економічна безпека» [27, с.19]

Дуглас М. Ламберт, Рейнгардт Сунеман, Ганс Г. Тон-дорф, М. Кристофер, Д. Бауерсокс, Д. Клосс, Х. Фірон, М. Ліндерс [9]. Окремими питаннями логістичного управління займались російські та вітчизняні вчені А.І. Альбеков, Б.А. Анікін, Н.В. Афанасьєва, І.Д. Афа-насенко, Г.Л. Багієв, А.М. Гаджинский, В.В. Дибська, В.С. Лукінський, Л.Б. Миротін, Ю.М. Неруш, Є.В. Крикавський, Н.І. Чухрай, М.Я. Погантаїнші [24].

Не зважаючи на значну кількість робіт, присвячених питанням організаційно-економічної трансформації суб'єктів господарської діяльності безпосередньо питанням зміцнення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності шляхом формування логістичних утворень присвячено роботи Т.Скоробагатої та О.Сумця [17, 21]. На думку Т. Скоробагатої економічна безпека логістичних утворень досягається за рахунок створення структурованого ринкового середовища з новими якісними параметрами та характеристиками [17]. Точка зору О.Сумця, полягає в тому, що система безпеки логістичних утворень ґрунтується на виконанні обмежень параметрів функціонування потокових процесів, які циркулюють в ланцюгу поставок [21]. Насьогодні, не визначено сутність та типологію логістичних утворень, не систематизовано підходи до забезпечення їх економічної безпеки та не визначено роль логістичних активностей в цьому процесі.

Термін «логістичне утворення» вперше з'явився у вітчизняній економічній літературі в 1999 році в навчальному посібнику з логістики Кальченко А.Г. У цьому і інших більш пізніх виданнях з логістики увага акцентується на формах логістичних утворень, але не розкривається зміст цього поняття. Типологія форм логістичних утворень представлена в таблиці 1. У світовій економічній практиці відбувається динамічний розвиток інституційної і інтеграційної структури логістичних утворень.

Таблиця 1

Типологія основних форм логістичних утворень

Автор	Джерело інформації	Форми логістичних утворень
Кальченко А.Г.	Кальченко А.Г. Логістика: Підручник. К.:КНЕУ, 2003.-284 с.	Логістичний канал Канал товароруку Інформаційна система
Бакаєв О.О. Кутах О.П. Пономаренко Л.А.	Бакаєв О.О., Кутах О.П., Пономаренко Л.А. Теоретичні засади логістики: Підручник. У2Т. -К.: Київ, ун-т економіки і технологій транспорту, 2003. -Т.1.	Логістична система Логістична інфраструктура Логістичний канал Логістичний ланцюг

Продовження табл. 1

Автор	Джерело інформації	Форми логістичних утворень
Тридід О.М. Азаренко Г.М. Мішина С.В. Борисенко І.І.	Логістика: навч. посіб./О.М. Тридід Г.М.Азаренко, С.В.Мішина, І.І., Борисенко. - К.: Знання, 2008. - 566 с.	Логістичний канал Логістичний ланцюг Логістична система
Гурч Л.М	Гурч Л.М. Логістика: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. - К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. - 560 с.	Логістичний канал Логістичний ланцюг
Кислий В.М. Біловодська О.А. Олефіренко О.М. Смоляник О.М.	Кислий В.М., Біловодська О.А., Олефіренко О.М., Смоляник О.М. Логістика: Теорія та практика: Навч. посібник - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 360с.	Логістична система Логістичний канал Логістичний ланцюг Канал товароруку Логістичний центр
Міщук І.П. Гресь А.М. Ковальчук С.М.	Міщук І.П. Напрями застосування інструментарію логістики у формуванні систем електронної торгівлі в Україні/ І.П Міщук., А.М. Гресь, С.М. Ковальчук // Науковий вісник УДЛТУ. - 2005. - №15.-0 279-288.	Логістична система Логістичні канали Логістичні ланцюги
Левковец П.Р. Товкун Д.Л.	Левковец П.Р. Управление перевозками грузов и логистика / П.Р. Левковец, Д.Л. Товкун //Национальнй транспортнй ун-т. - К : НТУ, 2002. - 144 с.	Логістичні утворення Транспортні організації

В останні роки з'являється значна кількість логістичні утворень територіально-інфраструктурного типу, а саме: логістичні кластери, логістичні платформи, логістичні містечка, логістичні села, логістичні куці, логістичні центри тощо. Важливо встановити принципові відмінності між поняттями «логістична система» і «логістичне утворення». Та визначити, чому при оцінці економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності його не варто розглядати у вигляді моно системної моделі. У більшості публікацій їх автори ці поняття ототожнюють. Для вирішення завдань аналізу і синтезу логістичних систем або взаємодії окремих підсистем логістичної системи такий підхід цілком виправданий. У разі дослідження міжсистемної взаємодії або функціонування господарюючого суб'єкта в умовах невизначеності ототожнювати логістичне утворення (ЛУ) з логістичною системою некоректно.

По-перше, ЛУ - це полі структурне системне формування, до складу якого крім логістичної системи входять і інші (кадрова, операційна, фінансова, маркетингова тощо), які утворюють цілісну економічну систему. По-друге, на основі системної аксіоматики можна стверджувати, що цілі існування логістичного утворення та логістичної системи, як її складової, не можуть бути ідентичні.

По-третє, спрощення моделі логістичного утворення до рівня логістичної системи не дає можливості досліджувати міжсистемну взаємодію та її вплив на стан його економічної системи.

Проти ототожнення логістичної системи та логістичного утворення існує і інфраструктурний аргумент. ЛУ крім логістичної інфраструктури містить інші складові, наприклад, природоохоронні, соціальні тощо. Основні риси логістичного утворення представлені на рисунку 2. Не залежно від форми та виду логістичного утворення його організаційним базисом є логістична система. З огляду на цю обставину і використовуючи підхід запропонований рядом авторів до побудови ієрархії логістичних систем, на наступному етапі досліджень, були визначені основні рівні ієрархії логістичних утворень і визначено їх сутність [16, 114; 19, 53].

Рис. 2. Основні риси логістичних утворень

Джерело: власна розробка

Аналіз теорії і практики логістики свідчить про те, що метою логістичних утворень є трансформація матеріальних і супутніх потоків від місця їх виникнення до місць споживання. Залежно від масштабів діяльності логістичні утворення мають три рівні інтеграції логістичних активностей: функціональний, інституційний та інтеграційний.

Актуальним напрямком сталого функціонування та розвитку українських підприємств є формування структурованого ринкового середовища, яке є сукупністю інтегрованих ЛУ різних рівнів, видів та форм. Ці утворення економічно забезпечуються завдяки наявності системи їх економічної безпеки.

Отже на сьогодні не існує методологічно обґрунтованого підходу щодо формування системи економічної безпеки ЛУ. Актуальним є визначення змісту та особливостей ієрархічної побудови структури системи економічної безпеки ЛУ в умовах глобалізації.

В сучасній логістиці будь який суб'єкт господарської діяльності представляють у вигляді певним чином структурованої системи, яку називають логістичною [1, с.51]. При інтеграційному об'єднанні декількох підприємств, як зазначалось вище, вживають поняття ЛУ [2, с.77]. Такі утворення можуть мати різну форму структурування [24, с.24]. На нашу точку зору до ЛУ слід віднести будь-які суб'єкти господарської діяльності - підприємства, організації та установи, а також їх інституціональні та інтеграційні об'єднання, що здійснюють свою діяльність на принципах концепції логістики [2, с.78]. В основу ієрархічної багаторівневої видової структури ЛУ нами покладено принцип агрегування логістичних систем [1, с.51]. В межах цього агрегування виділено функціональні логістичні утворення (ФЛУ) та логістичні утворення мікрорівня (МІ ЛУ), мезорівня (МЗЛУ), макрорівня (МРЛУ), міжнародного рівня (МЛУ) та глобальні логістичні утворення (ГЛУ). Розглянемо особливості зазначених видів ЛУ детальніше. ФЛУ - це суб'єкт господарської діяльності або його самостійний функціональний підрозділ, який реалізує сукупність операцій (оперативних та координаційних функцій) для отримання певних видів корисності в процесі просування цінності для споживача. МЩУ - це суб'єкт господарської діяльності або декілька функціонально, інституційно, територіально або інтеграційно об'єднаних логістичними потоками суб'єктів, які задіяні в процесах просування цінності для споживача і функціонують на засадах сучасної концепції логістики мають логістичну систему в якості організаційного базису функціонування та організаційні підрозділи управління логістичною діяльністю. МЗЛУ - інтеграції суб'єктів господарської діяльності у формі ланцюгів та мереж поставок та їх фрагментів, які забезпечують просування цінності для споживача на регіональному рівні. МРЛУ - це інтеграції різних видів ЛУ від функціонального до мезорівня та фрагментів ЛУ міжнародного та глобального рівнів, які мають форму сукупності логістичних каналів, ланцюгів та мереж, що функціонують в межах національної території. МЛУ - це суб'єкти регіональних логістичних інтеграцій та фрагменти глобальних ЛУ, які охоплюють декілька країн пов'язаних єдиною мережею логістичних потоків та спільною інфраструктурою. ГЛУ - це регіональні логістичні інтеграційні угруповання глобальної економічної системи, що функціонують на логістичних засадах.

До основних форм інтеграційного структурування ЛУ слід віднести логістичну ланку, логістичний канал, логістичний ланцюг та логістичну мережу [25, с 27]. Логістична ланка - це ЛУ функціонального або мікрорівня, які є учасниками логістичного каналу або ланцюга. Логістичний канал це сукупність двох функціональних ЛУ або мікрологістичних утворень, які є сусідніми ланками руху цінності і реалізують функції споживача, постачальника, посередника, перевізника, страхувальника тощо. Логістичний ланцюг - це сукупність трьох і більше функціональних та мікрологістичних утворень та утворень вищих рівнів, які

знаходяться в логічно-послідовній взаємодії з реалізації бізнес-процесів просування цінності. Інтеграційне об'єднання ЛУ привело до запровадження в практику господарювання концепції ланцюга поставок [25, с. 12]. Об'єднання ЛУ декількох ланцюгів поставок або їх ділянок розглядається як логістична мережа. Логістична мережа - це упорядкована множина ЛУ різних рівнів ієрархії, які знаходяться в партнерській взаємодії з метою генерування логістичних потоків від постачальників ресурсів до кінцевих споживачів, та структуровані у вигляді певної сукупності логістичних ланцюгів або їх ділянок. Зазначені ЛУ характеризуються наявністю певного економічного простору, який функціонує на засадах сучасної концепції логістики і характеризується іноваційністю та конкурентоспроможністю.

Наведена структуризація економічного простору у вигляді інтеграційного набору ЛУ вимагає відповідних підходів до їх структурування з позиції забезпечення економічної безпеки. Убезпечення економічної діяльності цих утворень в умовах глобалізації вимагає наявності адекватної системи економічної безпеки. Враховуючи, що властивості системи економічної безпеки в першу чергу залежать від рівня ієрархії, на першому етапі дослідження розглядали особливості ієрархічної побудови системи економічної безпеки ЛУ в умовах глобалізації. ЛУ функціонують в економічних системах різних рівнів, тому система їх економічної безпеки в умовах глобалізації структурно може бути представлена як ієрархічна цілісна сукупність підсистем різного рівня наведених на рисунку 3.

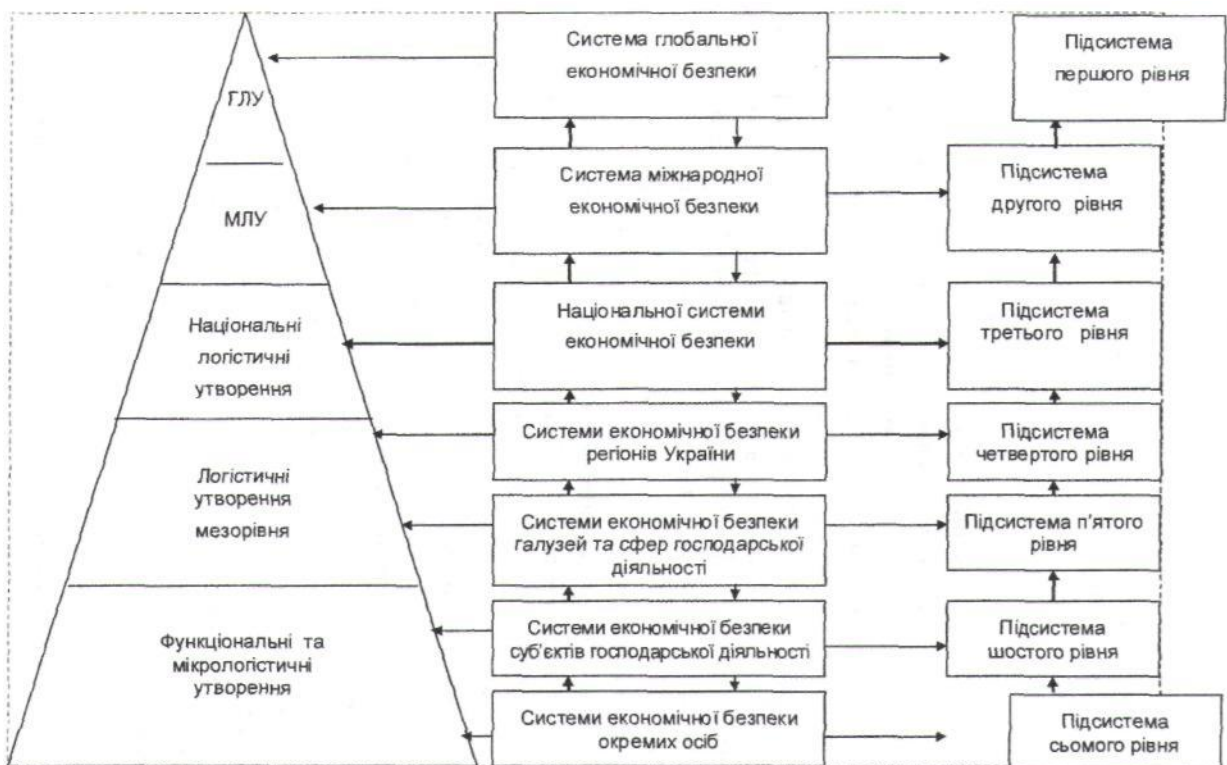

Рис. 3. Ієрархічність системи економічної безпеки логістичних утворень в умовах глобалізації

Джерело: власна розробка.

Має сенс розкрити ієрархічну структуру складових системи економічної безпеки ЛУ. Розпочнемо розгляд з глобального рівня який відповідає рівню ієрархії системи На глобальному рівні працюють глобальні логістичні оператори. Глобальний рівень характеризується наявністю глобальних ланцюгів постачань. Слід зазначити, що не всі елементи системи глобальної економічної безпеки в однаковій мірі впливають на надійність її функціонування. Тому ідентифікація і ранжування елементів системи економічної глобальної безпеки встановлення характеру зв'язку між ними є ключовими завданнями забезпечення надійності функціонування ГЛУ. Найбільш важливою якісною властивістю системи економічної безпеки ГЛУ є її адаптивність - здатність сприймати зовнішні та внутрішні впливи без незворотних фатальних змін своєї поведінки. Адаптивність економічної системи ГЛУ в сучасних умовах є мірою життєздатності, або здатності до виживання. Система економічної безпеки ГЛУ повинна бути комплексною цілеспрямованою, багатофункціональною, динамічно адаптивною, з адекватним набором засобів та заходів усунення загроз національного, міжнародного та глобального рівнів. Суміжною з глобальною є система економічної безпеки МЛУ. Це підсистема другого рівня багаторівневої економічної системи. Система економічної безпеки МЛУ - це комплекс засобів сприяння економічної безпеки міжнародних ланцюгів та мереж поставок. Ця система є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки МРЛУ та МЗЛУ В умовах постійно зростаючої боротьби за обмежені вичерпні і не відновлювальні економічні ресурси обсяг та якість яких постійно погіршується, система економічної безпеки МЛУ відіграє роль компенсатора регіональних економічних конфліктів та регулятора у вирішенні регіональних екологічних проблем.

Загальну структуру МРЛУ можна представити на підставі існуючої структуризації національних ланцюгів поставок за видами діяльності КВЕД та за класифікаційними рівнями наведеними в таблиці 2.

Таблиця 2

**Структуризація національних ланцюгів поставок
за видами діяльності КВЕД та за класифікаційними рівнями**

Секція	Кількість				
	Підсекцій	Розділів (XX)	Груп (XX.X)	Класів (XX.XX)	Підкласів (XX.XX.X)
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, А		2	6	14	15
Рибальство, рибництво, В		1	1	2	2
Добувна промисловість, С	2	5	13	16	20
Переробна промисловість, Д	14	23	103	242	278

Продовження табл. 2

Секція	Кількість				
	Підсекцій	Розділів (XX)	Груп (XX.X)	Класів (XX.XX)	Підкласів (XX.XX.X)
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та Е		2	4	7	7
Будівництво, F		1	5	17	26
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, G		3	19	79	104
Діяльність готелів та ресторанів, H		1	5	8	9
Діяльність транспорту та зв'язку, I		5	14	21	30
Фінансова діяльність, J		3	5	12	12
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, K		5	23	39	45
Державне управління, L		1	3	10	17
Освіта, M		1	4	6	8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, N		1	3	7	10
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту, O		4	12	30	33
Діяльність домашніх господарств, P		3	3	3	3
Діяльність екстериторіальних організацій, Q		1	1	1	1
Загалом	16	62	224	514	620

Джерело: скомпоновано на підставі [13].

В графі секція таблиці подано види діяльності первинної економіки, переробки та обслуговування. Підсекція - це графа, що містить кількість варіантів фрагментів МЗЛУ на стадії «добування - переробка». Інші графи відображають можливе подальше диференціювання логістичних утворень національної економіки. Національні ланцюги поставок або МРЛУ утворюються шляхом комбінації наведених у таблиці 2 альтернативних підвидів діяльності обумовлених вимогами до створюваної для споживача цінності. МРЛУ забезпечуються системою національної економічної безпеки і

мають перевагу перед неструктурованими суб'єктами економіки, яка полягає у збалансуванні в межах ланцюга поставок економічних інтересів ЛУ різних рівнів та напрацюванні єдиного механізму зменшення та усунення загроз в межах національного економічного простору. Це досягається завдяки між корпоративній партнерській взаємодії суб'єктів господарювання. Для вітчизняної економіки важливим фактором зміцнення національної економічної безпеки є формування МРЛУ, які за формою структурування є ланцюгами поставок готової продукції. Сучасна економічна практика зорієнтована переважно на технологічні ланцюги поставок сировини та напівфабрикатів первинної переробки. Це призводить до неефективного використання науково-технічного та кадрового потенціалу підприємств кінцевої переробки і в першу чергу фінішних стадій в металургії та усіх технологічних стадій машинобудування. Така ситуація безпосередньо впливає на зниження рівня та стійкості економічного потенціалу господарських утворень усіх видів діяльності. Невідкладною є необхідність розробки методологічних підходів до формування оптимальних МРЛУ, які відповідають критеріям національної економічної безпеки. Системи економічної безпеки МЗЛУ країни це підсистеми четвертого рівня. В межах національної економічної безпеки саме на регіональному рівні реалізуються окремі програми економічної безпеки та прикордонне співробітництво. Для цих економічних систем характерна значна диференціація складових та модифікація компонентів. Особливістю систем безпеки МЗЛУ, які функціонують на регіональному рівні є наявність значної кількості мережевих логістичних потоків, які не характерні для систем безпеки вищих рівнів. В межах МЗЛУ можна виділити окремі підвиди ЛУ цього рівня, а саме регіональні та галузеві ЛУ та ЛУ мегаполісів. Вважаємо, що така класифікація є відкритою і дає можливість здійснити класифікацію і систематизацію та ранжування зовнішніх загроз та негативних факторів характерних для певних видів діяльності в залежності від завдань дослідження. Цей аналіз для регіонального та національного рівнів безпеки необхідний для створення сприятливого економічного клімату функціонування галузевих та міжгалузевих ланцюгів постачань. Для останніх такі системи є не лише засобом та інструментом убезпечення підприємницьких одиниць окремих видів діяльності але і визначають рамкові умови для входження та бар'єри для зайняття відповідних ринкових ніш за видами діяльності. Як правило аналіз системи економічної безпеки ЛУ видів діяльності включає: аналіз ринку продукції, аналіз ринків сировини та матеріалів, аналіз існуючих галузевих ланцюгів постачань, аналіз ринку техніки та технологій, аналіз ринку фінансових ресурсів та ринку праці, аналіз галузевих матеріальних та супутніх

потоків тощо.

Система економічної безпеки ЛУ є багаторівневою ієрархічною системою яка містить елементи усіх рівнів починаючи з глобального і закінчуючи підсистемою сьомого рівня. На нашу точку зору, структурна зв'язність системи економічної безпеки ЛУ, яка функціонує в умовах глобалізації характеризується посиленням характеру впливу зв'язків між утвореннями різних рівнів, видів та форм, а не лише в межах певної підсистеми одного рівня. Це сприяє вирівнюванню кількісних і якісних параметрів ринкового середовища окремих економічних систем і сприяє більш прогнозованій їх поведінці. Другою особливістю є достатньо довготривалий та партнерський характер зв'язків між логістичними утвореннями різних рівнів. Модель рівнів безпеки ЛУ є визначеною. Декомпозиція складових економічної безпеки і відповідно підсистем економічної безпеки ЛУ певного рівня визначається: особливостями відповідної економічної системи, формою її структурування, станом і характером основних зв'язків з підсистемами інших рівнів та завданнями дослідження. Кожна із зазначених підсистем економічної безпеки ЛУ взаємопов'язана з іншою як в межах одного рівня ієрархії так і підсистемах вищого і нижчого рівнів. Нерозвиненість і недосконалість організаційно-економічного та правового механізмів господарювання, корупція чиновників, протекціонізм, тінізація і криміналізація бізнесу призводять до загрози економічної безпеки логістичних утворень. Сучасне розуміння економічної безпеки логістичного утворення враховує не тільки вплив зовнішніх та внутрішніх чинників але й створення суб'єктом господарювання певних умов для стійкого розвитку в умовах невизначеності ринкового середовища.

Таким чином, економічна безпека ЛУ - це стан його економічної системи при якому інтереси, права, відносини та ресурси захищені від зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек. Це здатність економічної системи ЛУ адекватно відображати зовнішні і внутрішні загрози та небезпеки, швидко адаптуватися до ринкових умов забезпечуючи ефективність і гнучкість функціонування і стабільний розвиток. Таким чином, до основних функцій системи економічної безпеки ЛУ слід віднести:

- підтримку максимально безпечного, стабільного та ефективного його функціонування;
- своєчасного прогнозування можливих загроз і ризиків, а також їх наслідків;
- розробку цільових програм (заходів) спрямованих на зменшення впливу загроз і небезпек на його діяльність;
- без кризове використання ресурсів та їх своєчасне поповнення;

- постійне нарощування економічного потенціалу розвитку.

Економічну безпеку логістичного утворення часто пов'язують з емерджентними властивостями логістичної системи та логістичними активностями (Табл. 3) Як видно, з таблиці 3 логістика (логістична система, логістичні активності) здійснюють вплив практично на всі функціональні складові економічної безпеки. Є важливою думка Т. Скоробогатової, яка виділяє логістизацію, як засіб забезпечення економічної безпеки. Вважається, що вона щодо економічної безпеки виконує дві функції: страхову спрямовану на зниження економічного ризику за рахунок об'єднання підприємств в логістичні утворення та розвиваючу спрямовану на більш повне й ефективне використання ресурсів. Т. Скоробогатова виділяє економічний, технологічний, організаційний та інформаційний аспекти безпеки. Слід краще виділяти складові економічної безпеки логістичних утворень, а не аспекти безпеки логістичної системи. Так як остання не буде враховувати міжсистемної взаємодії в межах економічної системи підприємства.

Таблиця 3

Роль логістики в забезпеченні економічної безпеки логістичних утворень

Функціональна складова безпеки	Зміст функціональної складової	Роль логістики в забезпеченні економічної безпеки
Фінансова складова	Збалансованість використання фінансових інструментів, фінансова стійкість, ефективна реалізація фінансових інтересів підприємства	Підвищення фінансової стійкості за рахунок коштів, які традиційно витрачаються на конкурентну боротьбу між учасниками процесу формування цінності
Кадрова складова	Задоволення кількісної якісної, просторової та перспективної потреби в персоналі, формування ефективної системи управління персоналом	Зменшення витрат на процеси пов'язані з управлінням персоналом та оптимізації трудових потоків за рахунок логістизації процесів та операцій
Інтелектуальна складова	Збереження і розвиток інтелектуального потенціалу, розвиток креативного мислення та творчого підходу працівників.	Розвиток логістичного мислення і логістичного підходу до реалізації операцій
Технологічна складова	Ступінь відповідності техніки і технології кращим світовим аналогам за умови оптимізації витрат ресурсів; розвиток технологічного потенціалу.	Патентний захист технологій, логістична концепція організації технологічних процесів виробництва обслуговування та реновації техніки

Правова складова	Всебічне правове забезпечення діяльності підприємства; виконання чинного законодавства, юридична підтримка прийняття управлінських рішень	Зменшення труднощів і підвищення оперативності правового забезпечення за рахунок створення інформаційно-логістичної бази нормативно-правових актів
інформаційна складова	Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності, подання логістичного утворення в середовищі партнерів і конкурентів, захист інформаційних ресурсів	Оптимізація інформаційних потоків, розробка програм які передбачають захист інформації, підвищення оперативності та якості логістичного сервісу
Силова складова	Забезпечення фізичної та моральної безпеки працівників, гарантування безпеки власності і фінансових ресурсів, забезпечення сприятливих зовнішніх умов розвитку	Фізичний захист інфраструктури, ресурсів та персоналу, як сервісна підсистема логістичної системи розрахована на внутрішніх клієнтів
Ринкова складова	Захист від неефективної моделі поведінки на ринку, нівелювання помилок в реалізації маркетингової товарної, цінової, комунікаційної та збутової політик	Збільшення доходу та зменшення витрат за рахунок створення стійкого попиту на продукт і його раціонального просування на ринок в рамках маркетингово-логістичного підходу
Інтерфейсна складова	Характеризує ступінь надійності взаємодії логістичного утворення з ринковими контрагентами: постачальниками, комерційними посередниками, інвесторами та споживачами	Зменшення фінансових втрат у вигляді штрафів у зв'язку зі створенням атмосфери співпраці. Забезпечення довгострокових надійних партнерських відносин за рахунок реалізації концепції ланцюга поставок.

Джерело: сформовано на підставі [24, с. 28; 27, сi08-113].

Аналіз думок експертів, які є топ - менеджерами провідних компаній з логістики свідчить про неоднозначне сприйняття ролі логістики в забезпеченні економічної безпеки ЛУ. Палітру їх думок з цього приводу представлено на рисунку 4. Як видно з рисунку 4 серед зазначених факторів деякі є традиційно використовуваними. А по відношенню до інших ще не існує чітких критеріїв оцінювання. У сучасній практиці функціонування ЛУ економічну безпеку оцінюють виходячи з значень системи показників

ефективності діяльності і в першу чергу рентабельності активів, власне капіталу та рентабельності продажів. Важливим показником ефективності є оборотність активів. Вважається, що стратегічно важливою для ЛУ є максимізація цього показника - це може забезпечити економічну безпеку в майбутніх періодах. Стійкість функціонування оцінюється сукупністю показників фінансової стійкості. Гнучкість може бути оцінена величиною прибутку спрямованого на інноваційний розвиток до загальної суми чистого прибутку підприємства отриманої за певний період.

Рис. 4. Чинники які зміцнюють економічну безпеку ЛУ

Джерело: власна розробка.

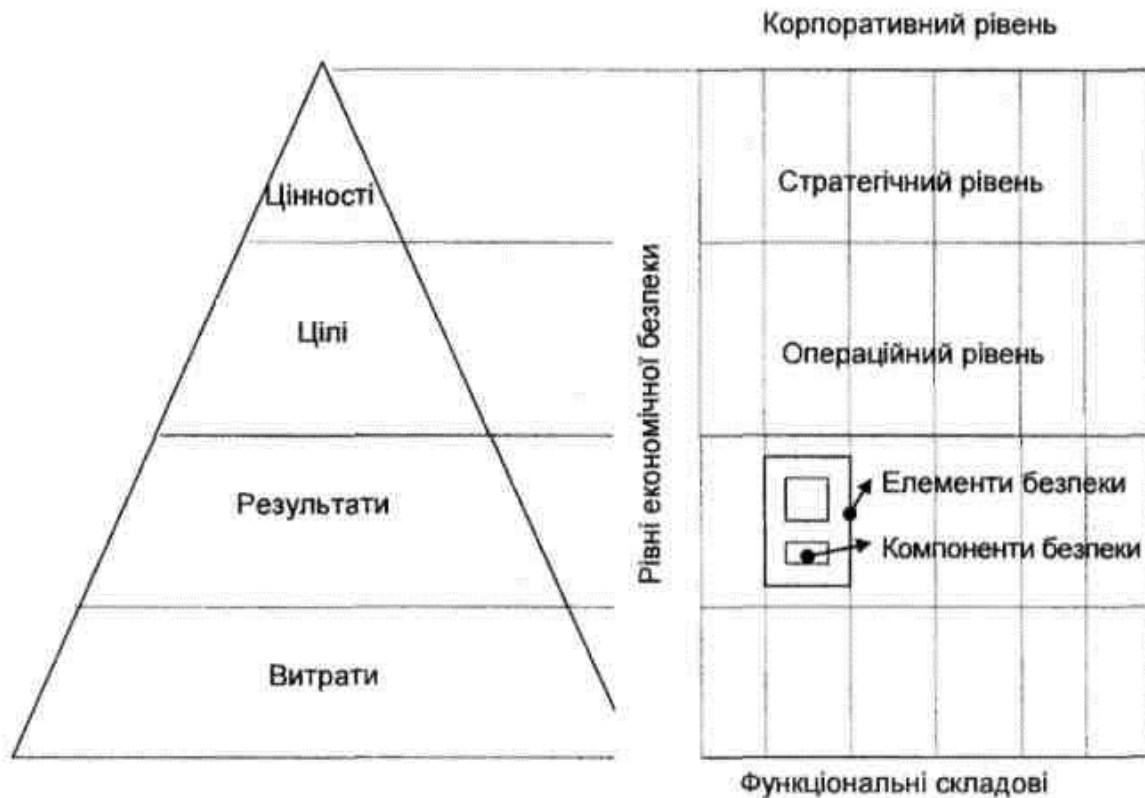
Не вдаючись у деталі слід відзначити, що не залежно від методик визначення числа індикаторів по кожному з них слід встановити порогові значення. Після цього слід розробити і впровадити механізм контролінгу який вимагає два важливих етапи: планування виду і порогових значень індикаторів по кожному фактору, а також контроль поточного значення індикатора в системі раннього попередження та реагування.

3. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЛОПСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ

Для забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності топ-менеджери ведуть постійний пошук сучасних інструментів підвищення ефективності, стійкості, гнучкості та конкурентоспроможності бізнесу, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки фірм і організацій. Останнім часом все активніше в якості такого інструменту використовується логістика. На ринках країн СНД збільшується кількість компаній, які функціонують на засадах концепції логістики і мають в якості організаційного базису логістичну систему. Такі логістичні утворення функціонують практично у всіх сферах економіки та бізнесу.

Сучасні фірми та інші організації, які функціонують на логістичних засадах прагнуть до забезпечення ефективної економічної безпеки. Ця діяльність є, в першу чергу, сферою менеджменту організації. Вона розпочинається з формалізації окремих операцій та стадій діяльності і наступного керування ними на різних рівнях. Кожний із зазначених рівнів управління економічною безпекою має певні орієнтири представлені на рисунку 5. Виходячи з того, що управління економічною безпекою логістичного утворення - це, в першу чергу, вплив на зміну властивостей його економічної системи розкриємо ці складові детальніше.

На операційному рівні економічна безпека - це здатність економічної системи логістичних утворень досягати функціональних цілей і, в першу чергу, забезпечувати оптимальне співвідношення між результатами та витратами операційної діяльності незалежно від впливів зовнішніх загроз та внутрішніх негативних факторів. Економічна безпека на стратегічному рівні є здатність економічної системи досягати стратегічних цілей у забезпечення логістичних утворень в умовах невизначеності і агресивності зовнішнього середовища та обмеженості в ресурсах. Під стратегічною ціллю в нашому контексті слід розуміти бажаний стан економічної системи при якому вона є цілком убезпеченою. Економічна безпека корпоративного рівня - це здатність економічної системи логістичних утворень формувати та досягати встановлених цілей, які відповідають цінностям учасників ланцюга (каналу) і ґрунтується на реальних існуючих можливостях.

Рис. 5. Рівні управління економічною безпекою логістичних утворень
Джерело: власна розробка.

Під цінностями ми розуміємо суб'єктивні стратегічно важливі прагнення, бажання та спонукання відносно стану, властивостей, якостей та результатів функціонування і розвитку економічної системи логістичних утворень та його партнерів, а також взаємодії та відносин з ключовими позитивно зацікавленими сторонами. На нашу точку зору, проектування та моделювання системи управління економічною безпекою логістичних утворень, як процес її створення ґрунтується на цінностях суб'єкта системи економічної безпеки. У випадку зміни цінностей суб'єктом управління відбудеться трансформація системи його економічної безпеки. Еволюція цінностей суб'єкта системи економічної безпеки, в першу чергу, обумовлена трансформацією самого ринкового простору (табл. 4).

Як видно з таблиці 4, в умовах становлення ринку основною цінністю суб'єкта є формування первинного капіталу. Базовим чинником примноження капіталу є величина поточного прибутку. Ключовими факторами успіху виступають фінансові та матеріальні ресурси. Парадигмою менеджменту на цьому етапі розвитку ринку є ефективне управління ресурсами. При зростанні насиченості ринку економічні цінності суб'єкта економічної безпеки трансформуються.

Еволюція цінностей суб'єктів системи управління економічною безпекою логістичних утворень

Характер ринку	Цінність суб'єкта системи	Базовий чинник системи	Ключовий фактор (ресурс)	Парадигма управління	Критерії оцінки безпеки
Становлення ринку	Первинний капітал	Поточний прибуток	Фінансові та матеріальні ресурси	Управління ресурсами	Поточна ефективність
Насичений ринок	Залучені споживачі	Стійкий попит	Просування і ціна	Маркетинг і менеджмент	Економічна ефективність та стійкість
Динамічний (технологічний) ринок	Лояльність споживачів	Ступінь задоволеності	Постійне вдосконалення	Менеджмент якості	Економічна ефективність, стійкість, гнучкість та динамізм
Глобальний (відкритий) ринок	Формування потреб	Здатність передбачити профіль потреб	Інформація (знання)	Менеджмент заснований на знаннях	Економічна ефективність, стійкість, гнучкість розвитку, динамізм

Джерело: власна розробка.

На цьому етапі цінністю є залучені споживачі, які формують стійкий попит на продукт. Ключовими факторами успіху в цьому випадку є просування і ціна. Парадигма менеджменту управління маркетинговою діяльністю. У випадку динамічного ринку, цінністю суб'єкта системи економічної безпеки є лояльність споживачів. Тому, що саме їх лояльність є джерелом стійкого попиту. Базовим чинником системи є ступінь задоволеності споживачів. Ключовий фактор успіху - постійне удосконалення. Парадигма управління цього етапу - менеджмент якості. Глобальний відкритий ринок вимагає від суб'єкта системи економічної безпеки зміни цінностей. Основною цінністю суб'єкта на цьому ринку є процес неперервного формування потреб. Базовим чинником від якого залежить успіх в забезпеченні є здатність системи передбачити профіль потреб для споживачів відповідного сегменту ринку. Ключовим ресурсом в таких умовах є інформація. А парадигмою управління - менеджмент знань.

Лояльність в нашому розумінні - це вищий рівень якості відносин споживача, який передбачає суттєву перевагу пропозиції компанії постачальника в порівнянні з альтернативними пропозиціями конкурентів, демонструє емоційну віддасть та орієнтований на тривалі ділові відносини і

прагне до розширеної взаємодії. Лояльність по відношенню до бізнесу - це вищий рівень якості відносин компанії і ключових зацікавлених сторін (споживачів, постачальників, партнерів, інвесторів та держави). Основні ознаки лояльності ділових відносин наведено на рисунку 6. Основою лояльності є особиста задоволеність споживача. Під задоволеністю споживача ми розуміємо загальну (інтегральну) оцінку клієнтом власного досвіду взаємодії з компанією з підбору, придбання та використання товарів і (або) послуг, які дозволяють вирішити поточні проблеми та задовольнити потреби і амбіції. Задоволеність характеризується ступенем задоволеності, що оцінюється співвідношенням цінності пропозиції до її реальні ціни. На прикладі ступінь задоволеності встановлюється шляхом анкетування споживачів товарів та послуг компанії. Цінність для клієнта створюється у випадку, коли сприйняття отриманих переваг перевищує його очікування. Існують чотири базових складових цінності. Дві складові якість та сервіс повинні постійно покращуватись, а дві інші - вартість та час зменшуватись.

Рис. 6. Основні ознаки лояльності відносин

Джерело: власна розробка.

Отже, система управління економічною безпекою логістичних утворень проектується виходячи з економічних цінностей суб'єкта системи. Які обумовлені характером ринкового середовища їх функціонування. Цінності є підґрунтям базових чинників та ключових факторів (джерел) існування системи. На їх підставі здійснюється вибір парадигми управління системою економічної безпеки та встановлюються критерії і індикатори її оцінки. Після цього розробляється структура та функціональні складові і елементи системи управління економічною безпекою. Фактори забезпечення лояльності логістичних утворень наведені на рисунку 7.

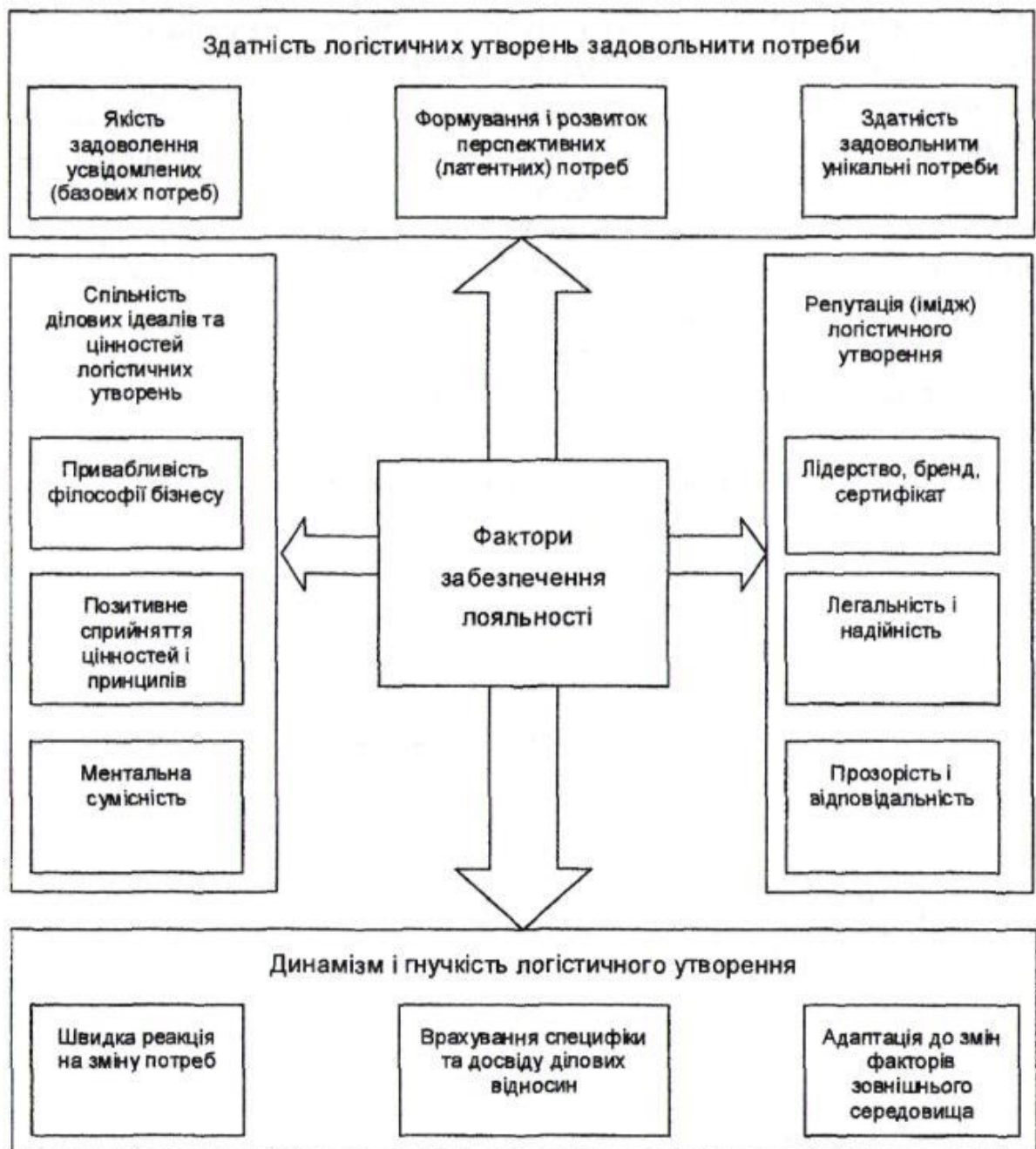

Рис. 7. Матриця забезпечення лояльності логістичних утворень
 Джерело: власна розробка.

Для вітчизняного ринку характерними є насичені та динамічні ринкові сегменти. Переважна більшість логістичних утворень функціонують на динамічних ринках. Розглянемо особливості запропонованого наукового підходу формування системи управління економічною безпекою ЛУ. Розкриємо спосіб розуміння суб'єктом системи економічної безпеки базової цінності, яку покладено в основу її моделювання, проектування та організації. Вважаючи лояльність вищою формою ринкової взаємодії в умовах технологічних ринків визначали її складові (фактори). Враховуючи, що

базовим чинником ефективного функціонування системи економічної безпеки у нашому випадку є ступінь задоволеності споживачів розглянемо профіль його формування. Враховуючи складові зазначених факторів сформуємо матрицю задоволеності споживача, яку наочно представлено у таблиці 5.

Таблиця 5

Матриця формування задоволеності споживача

Профіль якості Профіль задоволеності	Обов'язковий рівень (визнання мінімально необхідного професіоналізму)	Конкурентний рівень (перевага в задоволенні стандартних потреб)	Лідерський рівень (задоволення нових потреб, інновацій)
Якість продукції	Відповідність усталеним базовим вимогам до продукції	Високий рівень функціональних та експлуатаційних характеристик продукції	- персоналізація; - адаптація (налаштування); - унікальні рішення.
Якість виконання замовлення	Відповідність сформованій галузевій уяві	Перевищення галузевих стандартів логістики постачання (точність, оперативність тощо)	- індивідуальні умови поставки; - додаткові послуги.
Якість взаємодії	Відповідність національних та регіональних традицій (відкритість і комфорт)	Відповідність найкращим стандартам сервісної якості (компетентність, доброзичливість)	УІР-підхід до кожного клієнта: - не формальність; - винятковість; - довіра.

Джерело: власна розробка.

Профіль формування задоволеності споживача включає, як на нашу думку, три групи параметрів: характеристики продукту, параметри рішень та стиль взаємодії. Під характеристиками продукту слід розуміти його споживчі, експлуатаційні та вартісні характеристики. Параметри рішень - це їх точність, оперативність та завершеність. До стилю взаємодії слід віднести компетентність менеджерів їх доброзичливість та чуйність.

На підставі сформованих матриць забезпечення лояльності та задоволеності споживачів в умовах динамічного ринку необхідно сформувати основні складові системи управління економічної безпеки логістичного утворення. Формування складових бажано здійснювати в рамках механізму «рівні безпеки - функціональні складові безпеки». Такий підхід дозволить не лише визначити окремі функціональні складові на кожному з рівнів економічної безпеки, але і встановити необхідні елементи та компоненти безпеки, які управляються на відповідних рівнях. Та передбачити необхідний профіль взаємодії та взаємозалежності між ними в процесі функціонування системи управління економічною безпекою.

4. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛОГІСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ

Розв'язання проблеми зміцнення потенціалу економічної безпеки можливе завдяки реалізації комплексу заходів життєстійкості економічної системи логістичного утворення. В умовах економічної нестабільності, глобалізації та інтернаціоналізації бізнес-середовища, зростання підприємницьких та інших господарських ризиків і жорсткої конкуренції. Провідна роль у забезпеченні розвитку системи економічної безпеки логістичних утворень належить ресурсному потенціалу та ефективному управлінню економічними ресурсами підприємства. Питанням дослідження впливу наявного ресурсного потенціалу на економічну безпеку розвитку підприємства в сучасній економічній літературі приділяється недостатньо уваги. Аналіз ролі ресурсного потенціалу в розвитку системи економічної безпеки логістичних утворень практично не розглядалися. Забезпечення ефективного розвитку будь-якої економічної системи потребує наявності належного ресурсного потенціалу тому вивчення цього питання є важливим кроком у розробці стратегій системи економічної безпеки логістичних утворень..

У сучасній економічній науці існує багато визначень та трактувань поняття «ресурси». У найбільш широкому розумінні ресурсами вважають матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумови отримання необхідних матеріальних і духовних благ, які можна використовувати при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах [5]. Під ресурсами також розуміють кошти, цінності, запаси, можливості їх використання при необхідності, джерела коштів. Серед ресурсів, необхідних для діяльності підприємства, зазвичай включають наступні види: матеріальні, нематеріальні, трудові, інформаційні, фінансові, технологічні, технічні, правові ресурси.

В економічній літературі також існують різні підходи щодо класифікації видів ресурсів. Узагальнивши підходи різних авторів [4, 8, 9], ресурси логістичного утворення можна класифікувати в такий спосіб (рис. 8).

Ресурсне забезпечення ЛУ - це комплекс заходів забезпечення його ресурсами відповідного виду і складу, що включає механізми пошуку, отримання, зберігання, накопичення, планування, обліку, використання і витрат. Вироблення стратегічних цілей підприємства повинно ґрунтуватися, зокрема, на аналізі складу ресурсів, стану їх використання за видами, виявленні потенційних можливостей для залучення у разі потреби додаткових ресурсів.

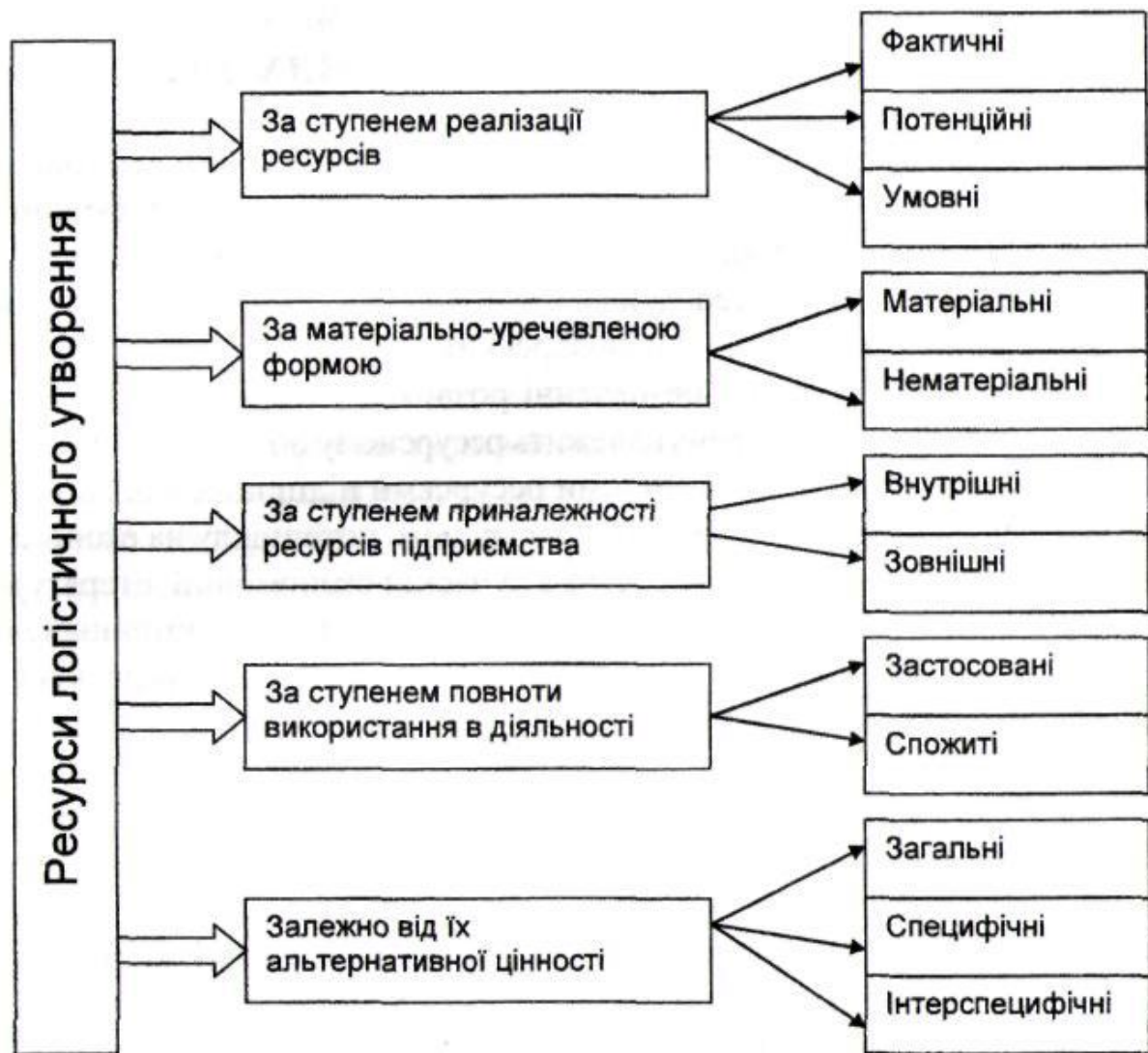

Рис. 8. Класифікаційні ознаки ресурсів логістичного утворення

Джерело: сформовано на підставі [26].

Метою ресурсного забезпечення ЛУ є створення умов, що сприяють безпечному і ефективному протіканню його господарської діяльності, реалізації намічених планів, програм та підтримці стабільного функціонування ЛУ. Під ресурсним забезпеченням економічної безпеки підприємства слід розуміти безперервний циклічний процес пошуку, залучення та використання різних видів ресурсів, необхідних для запобігання можливих зовнішніх та внутрішніх загроз та між системного взаємоузгодження внутрішніх економічних інтересів підприємства. Ресурсне забезпечення економічної безпеки ЛУ вимагає значних витрат і ґрунтується на комплексному використанні всіх ресурсів, їх відповідності за якістю і кількістю і здатності керівництва використовувати традиційні види ресурсів в новому призначенні. Причому, обсяг витрат повинен бути обов'язково пов'язаний з важливістю досягнення поставленої мети. Сучасний погляд на

ресурсне забезпечення економічної безпеки підприємств представлено на рисунку 9. Інформація, що стосується всіх сторін діяльності ЛУ, є в даний час найбільш цінною і дорогою із всіх ресурсів. Саме інформація про зміну політичної, соціальної, економічної і екологічної ситуації, зміни ринків, науково-технічна і технологічна інформація, нове в методах організації і управління бізнесом дають змогу ЛУ адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати і здійснювати господарську діяльність.

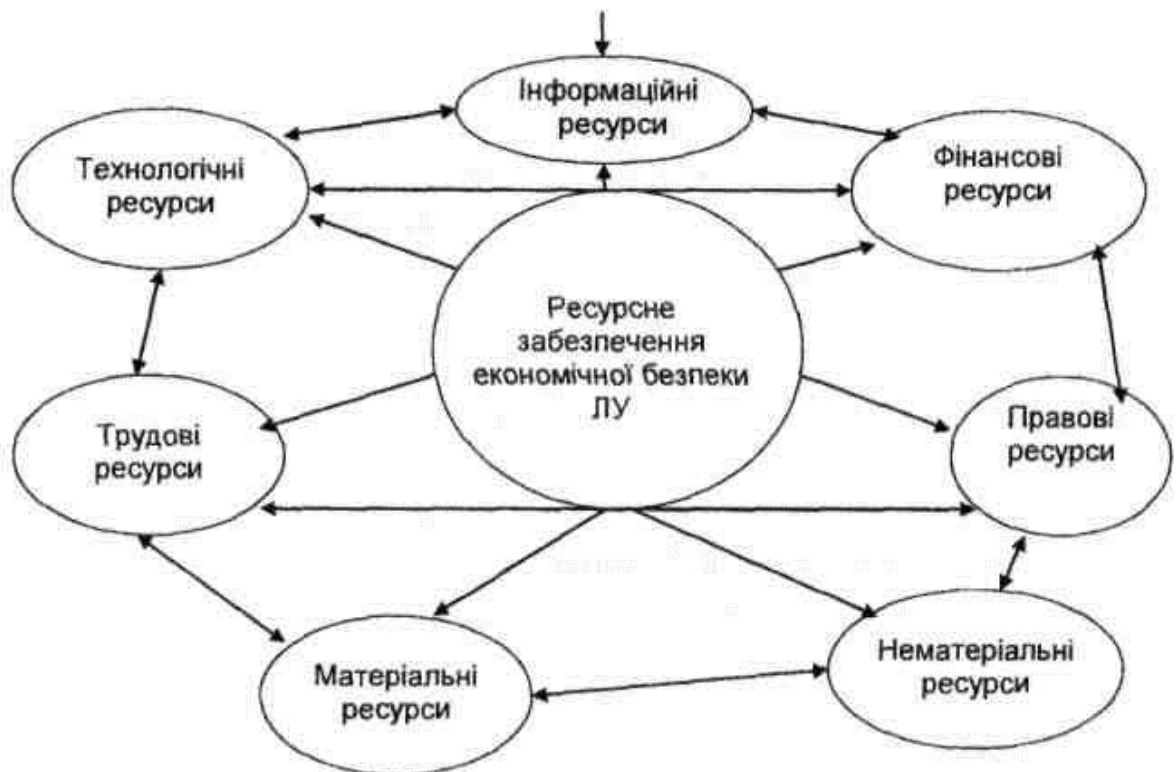

Рис. 9. Схема ресурсного забезпечення економічної безпеки ЛУ

Джерело: сформовано на підставі [26].

В практиці забезпечення економічної безпеки важливим є не лише економічний ресурс, але й потенційні можливості, які надає процес його використання. Тому важливим є розгляд ресурсного потенціалу суб'єкта господарської діяльності в аспекті ефективного функціонування системи його економічної безпеки.

Поняття «потенціал» у спеціальній літературі трактується по-різному, але авторів об'єднує акцент на спрямованість підприємства щодо досягнення кінцевої мети в результаті ефективного використання потенціалу. Так, О. Ареф'єва та О. Коренков під потенціалом розуміють усі джерела, можливості, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання або досягнення певної мети [4, с. 45]. Інші автори поділяють думку стосовно того,

що потенціал підприємства включає сукупність ресурсів та можливостей, за допомогою яких забезпечуються певні досягнення [5, с. 6]. Більш обґрунтовано подається трактування потенціалу підприємства у роботах О.Федоніної, І. Репіної, О. Олексюка, які розглядають його як сукупність показників оцінювання можливостей підприємства, що визначають його успіх на певному ринку за певний проміжок часу стосовно сукупності аналогічних показників підприємств-конкурентів [6, с. 53]. До аспектів ресурсного потенціалу додають фактори досягнення успіху, а саме: виробничу досконалість, лідерство за продуктом [7, с. 42], конкурентоспроможність підприємства та його стійкий стан на внутрішньому і зовнішньому ринках [8, с. 40]. Науковці В. Захарченко, Л. Кошкін та М. Соловійов вводять поняття корпоративних ресурсів як сукупності фінансових, людських, майнових, інформаційних тощо ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування та розвиток підприємства в цілому, виділяючи в процесі деталізації провідну роль майнової складової [9, с. 10-11].

З урахуванням суттєвого значення інновацій для конкурентоспроможності підприємства пропонується новий вид потенціалу-інноваційний, який становить ядро загального підприємницького (або економічного) потенціалу підприємства, органічно поєднуючи сукупність таких складових – науково-технічної, кадрової, виробничої, технологічної, фінансової тощо, і визначає потенційну можливість підприємства щодо здійснення інноваційного розвитку [10, с. 6-7]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що інноваційний потенціал є у складі кожного виду потенціалу підприємства, а отже, кожна складова ресурсного потенціалу повинна мати інноваційну спрямованість. Ряд авторів [14, с. 60] схиляються до думки, що ресурсний потенціал - це сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи спроможність працівників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних і стратегічних цілей підприємства.

Незважаючи на різноманітність інтерпретацій поняття та ролі ресурсного потенціалу, для ЛУ можна відзначити загальні риси, притаманні більшості існуючих підходів:

- адекватні ресурси є основою економічної безпеки ЛУ та базовою умовою реалізації його стратегії;
- крім традиційних видів ресурсів, для ЛУ є важливими організаційні (управлінські, логістичні), маркетингові, інформаційні та інноваційні;
- потенціал ЛУ визначається як його здатність досягати поставлених як поточних так і стратегічних цілей.

Узагальнюючи точку зору вітчизняних та зарубіжних учених, можна стверджувати, що ресурсний потенціал є сукупність матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних та організаційних ресурсів, якими розпоряджається ЛУ, необхідних йому для забезпечення реалізації стратегії, виходячи з комплексного аналізу ринкової ситуації, що стає основою для визначення стратегічного набору рішень щодо подальшого розвитку системи його економічної безпеки.

Авторське розуміння ресурсного потенціалу безпосередньо пов'язано з системним підходом до наявних і потенційних економічних ресурсів. Ресурсний потенціал ЛУ це система засобів, запасів та джерел ресурсів які є наявними або доступним і можуть бути мобілізовані для розвитку системи його економічної безпеки. Ресурсний потенціал ЛУ складається з сукупності локальних потенціалів.

Одним із методів визначення сутності і структури ресурсного потенціалу ЛУ є використання функціонально-цільового підходу, який враховує ресурсно-витратну і ресурсно-результативну концепцію класифікації ресурсів, а також ступінь можливостей ЛУ.

Структура ресурсного потенціалу для кожного ЛУ є індивідуальною, виходячи із специфіки галузі або сфери діяльності у якій воно функціонує, рівня економічного розвитку, обраної стратегії розвитку тощо. До елементів ресурсного потенціалу ЛУ будемо відносити будь-які ресурсні складові пов'язані з їх функціонуванням і розвитком (рис. 10).

Рис. 10. Складові ресурсного потенціалу економічної безпеки логістичного утворення

Джерело: сформовано на підставі [27].

Розкриємо зміст наведених складових потенціалу ЛУ Маркетинговий потенціал - це визнання торговельної марки з урахуванням впливу конкурентного середовища. Логістичний потенціал це здатність задовольнити

потреби споживачів у відповідності з їх очікуваннями (запитами) відносно якості, кількості та асортименту товарів, місця, часу та характеру їх споживання з мінімальними витратами. Виробничий потенціал - це можливості засобів виробництва та їхній стан, кількість, режим роботи, характеристики оптимального використання. Інформаційний потенціал характеризує доступ до адекватної кількості інформації, яка впливає на прийняття управлінських рішень. Техніко-технологічний потенціал - це здатність до технологічної оптимізації всього циклу виробництва. Організаційний потенціал включає компетентність та здатність до прийняття ефективних управлінських рішень у сфері технологічного розвитку. Організаційний потенціал включає кадровий, мотиваційний та комунікативний елементи, оскільки вони в поєднанні дозволяють використовувати основну функцію управління організацією та задіяти основну функцію управління організацією та задіяти наявний персонал і найбільш ефективно використати його. Соціальний потенціал - це здатність до оптимізації фінансової системи із залучення та використання фінансових ресурсів. Просторовий потенціал - це можливості логістичного утворення щодо оптимального використання виробничих та сервісних площ та об'єктів для здійснення операційних процесів у відповідності з діючими нормативно-правовими вимогами. Модель формування ресурсного потенціалу економічної безпеки ЛУ наведено на рисунку 11. Першоджерелом визначення структури, параметрів та особливостей ресурсного забезпечення є стратегія економічної безпеки ЛУ. Стратегія економічної безпеки ЛУ - це спосіб досягнення цілей його успішного функціонування та розвитку. Стратегія має своє втілення у політиці безпеки ЛУ та механізмі забезпечення безпеки. Під політикою безпеки ЛУ слід розуміти орієнтири дій і ухвалення рішень, які полегшують досягнення цілей. Політика економічної безпеки ЛУ містить мету та завдання безпеки, принципи та функції безпеки. Для зазначення дієвості зазначеної політики розробляється механізм забезпечення безпеки, що включає способи, заходи, методи та методики реалізації цілей стратегії економічної безпеки. Політика та механізм економічної безпеки є підґрунтям для розробки проектів, програм та планів реалізації окремих заходів чи функціональних складових економічної безпеки ЛУ. За окремими напрямками та складовими економічної безпеки на визначений період передбачають реалізацію певної кількості проектів, програм та планів спрямованих на зміцнення економічної безпеки.

В процесі розробки зазначених документів та проектів з'ясовують параметри ресурсного потенціалу економічної безпеки. Визначають які види ресурсів потрібні, в яких обсягах, з якими параметрами залучення. При цьому

враховують як власні так і залучені ресурси для поточних та перспективних потреб реалізації програм економічної безпеки.

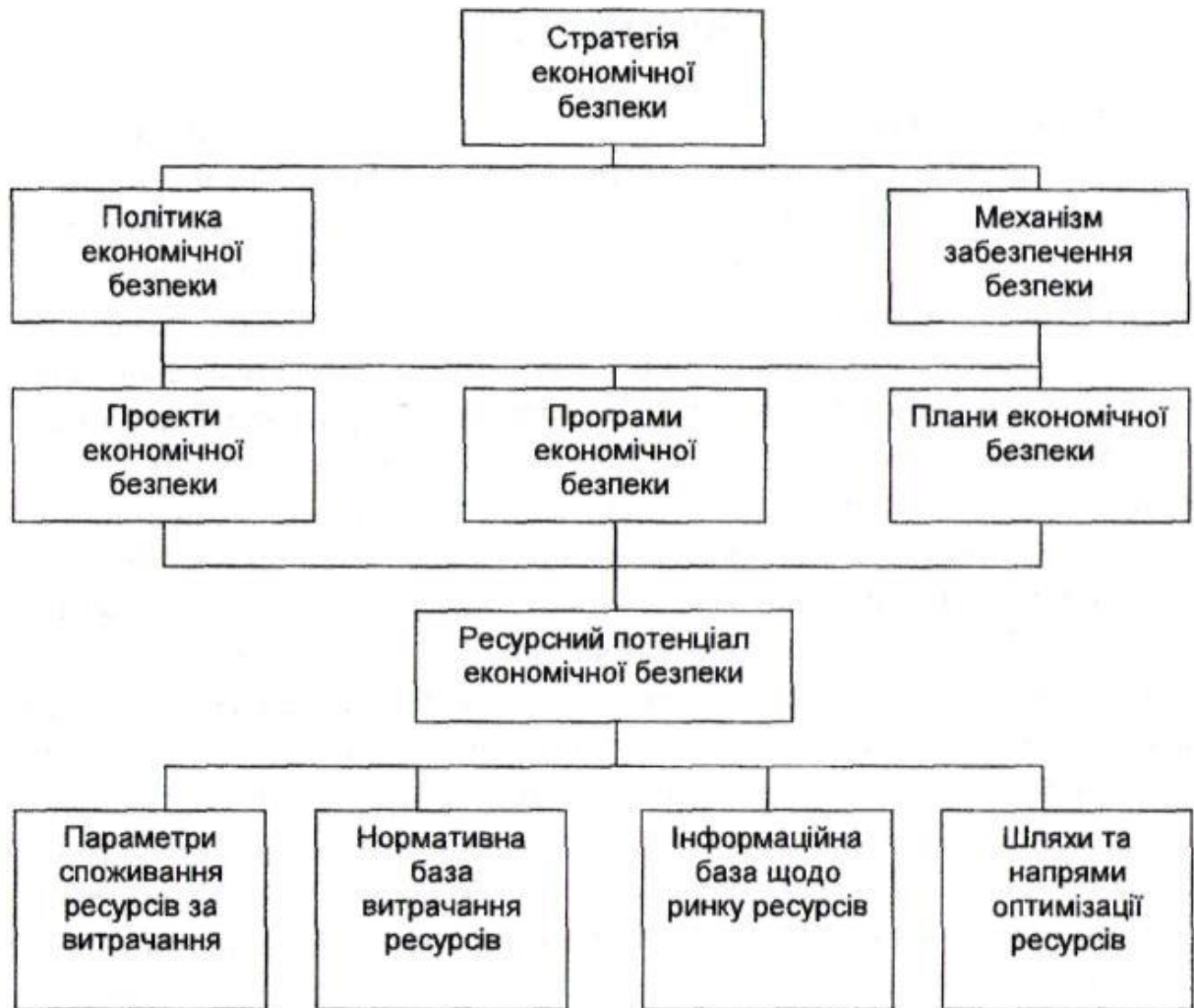

Рис. 11. Модель формування ресурсного потенціалу економічної безпеки ЛУ

Джерело: власна розробка.

Слід звернути увагу, що ресурсний потенціал економічної безпеки ЛУ не завжди враховує лише ресурси для реалізації заходів. До його складу слід відносити і інші ресурси пов'язані з реалізацією проектів. До таких ресурсів можуть бути віднесені ресурси спрямовані на дослідження та розробки, інформаційне забезпечення проекту чи програми, юридичне обслуговування, розробку проекту, проектування та експериментальне дослідження зразків тощо.

ВИСНОВКИ

Економічна безпека є багатоаспектним поняттям, яке відображає певний стан та можливості системного об'єкта. Під об'єктом в цьому дослідженні розглядається економічна система, а під безпекою властивість цієї системи. Система економічної безпеки нами розглядається як корінна функція системи, що реалізується завдяки функціонуванню певного набору складових підсистем та елементів. Система економічної безпеки в умовах глобалізації є складною, відкритою, ієрархічною, багаторівневою економічною системою. Основою визначення рівня ієрархії системи економічної безпеки може бути рівень управління або інша ознака, яка ґрунтується на показниках масштабності економічної діяльності або параметрах величини потенціалу економічного простору, який убезпечується відповідною економічною системою. Число рівнів ієрархії або кількість підсистем залежить від організаційного або адміністративного поділу економічних систем або штучного поділу залежно від завдання дослідження. Враховуючи принцип системності, поділ за рівнями безпеки можна здійснити в межах підсистем будь-якого рівня ієрархії системи економічної безпеки. На кожному рівні економічної безпеки визначають її види, які пов'язані з рівнями управління відповідних економічних систем. В межах окремого виду економічної безпеки виокремлюють певні складові. Кількість та особливості цих складових визначаються змістом функцій, які повинні реалізовувати відповідні системи безпеки в процесі її еволюції. Функціональні складові систем в залежності від їх ієрархічного рівня відрізняються. Модель складових економічної безпеки певного виду є відкритою. Доповнення складових може бути викликано новими аспектами розвитку економічної системи або ситуацією в якій вона опинилась. Будь яка складова економічної безпеки може бути представлена як сукупність компонентів.

Як надскладна система, система глобальної економічної безпеки має індивідуальні особливості і еволюціонує під впливом зовнішніх глобальних викликів та загроз і внутрішніх факторів, обумовлених динамікою функціонування міжнародних та впливових національних систем економічної безпеки. Ці особливості проявляються у характері структурної зв'язності системи, складності, стійкості, адаптивності, ефективності, надійності та самоорганізації. Система економічної безпеки формалізовано може бути представлена сукупністю наступних складових: концепція економічної безпеки, інтереси в сфері економічної діяльності, загрози економічній системі, сукупність індикаторів економічної безпеки, граничні значення індикаторів безпеки, організація економічної безпеки та правове забезпечення економічної безпеки. Зміцнення економічної безпеки на різних рівнях пропонується

здійснювати шляхом використання логістичної інтеграції економічних процесів на функціональному, інституційному та інтеграційному рівнях. Суб'єкти господарської діяльності при такому структуруванні економічних систем трансформують в логістичні утворення - нові форми організації економічної діяльності в умовах інтернаціоналізації і глобалізації економіки. Такі утворення можуть мати різну форму структурування. ЛУ - це будь-які суб'єкти господарської діяльності підприємства, організації та установи, а також їх інституціональні та інтеграційні об'єднання, що здійснюють свою діяльність на принципах сучасної концепції логістики, їх організаційним базисом є логістична система а управління логістикою здійснюються спеціальними структурними підрозділами або службами. В основу ієрархічної багаторівневої видової структури ЛУ нами покладено принцип агрегування логістичних систем. В межах цього агрегування виділено функціональні логістичні утворення (ФЛУ) та логістичні утворення мікрорівня (МІЛУ), мезорівня (МЗЛУ), макрорівня (МРЛУ), міжнародного рівня (МЛУ) та глобальні логістичні утворення (ГЛУ). Економічна безпека ЛУ є багатоаспектним поняттям, яке відображає певний стан та можливості системного об'єкта який функціонує на засадах концепції логістики. Під об'єктом в цьому дослідженні розглядається структурована економічна система, а під безпекою властивість утворень цієї системи. Система економічної безпеки ЛУ нами розглядається як їх корінна функція яка реалізується завдяки функціонуванню певного набору складових підсистем та елементів. Система економічної безпеки ЛУ в умовах глобалізації є ієрархічною багаторівневою економічною системою. Система економічної безпеки ЛУ кожного ієрархічного рівня є поліструктурною і включає декілька складових, які мають відмінності на кожному рівні ієрархії. Існує відмінність у характері взаємодії між підсистемами системи економічної безпеки слабо структурованого та структурованого глобального ринкового середовища. Це пов'язано з особливостями ділових стосунків між ЛУ різних рівнів ієрархії, які є, як правило, довготривалими, надійними та партнерськими. Такий характер ділових відносин дозволяє частково зняти міжсистемні проблеми і протиріччя, які є зовнішніми загрозами в умовах неструктурованого, а під час і недостатньо в правовому організаційно-економічному сенсі унормованого економічного простору. І таким чином, суттєво зміцнити стан економічної безпеки ЛУ на різних рівнях. МРЛУ забезпечуються системою національної економічної безпеки і мають перевагу перед неструктурованими суб'єктами економіки, яка полягає у збалансуванні в межах ланцюга поставок економічних інтересів ЛУ різних рівнів та напрацюванні єдиного механізму зменшення та усунення загроз в межах національного економічного простору.

Це досягається завдяки між корпоративній партнерській взаємодії суб'єктів господарювання. Для вітчизняної економіки важливим фактором зміцнення національної економічної безпеки є формування МРЛУ, які за формою структурування є ланцюгами поставок готової продукції. Сучасна економічна практика зорієнтована переважно на технологічні ланцюги поставок сировини та напівфабрикатів первинної переробки. Це призводить до неефективного використання науково-технічного та кадрового потенціалу підприємств кінцевої переробки і в першу чергу фінішних стадій в металургії та усіх технологічних стадій машинобудування. Така ситуація безпосередньо впливає на зниження рівня та стійкості економічного потенціалу господарських утворень усіх видів діяльності. Невідкладною є необхідність розробки методологічних підходів до формування оптимальних МРЛУ, які відповідають критеріям національної економічної безпеки.

Економічна безпека логістичного утворення є інтегральною властивістю його економічної системи і включає: правову визначеність і прозорість діяльності, ефективність і стійкість функціонування, конкурентоспроможність, розвиток потенціалу, адаптивність і гнучкість за рахунок логістизації процесів діяльності. Управління економічною безпекою здійснюється на підставі механізму контролінгу сукупності індикаторів факторів, що забезпечують економічну безпеку. Цей механізм включає: оцінку значень індикаторів, оцінку величин відхилень, аналіз причин відхилень індикаторів і прийняття рішень щодо їх усунення. З огляду на превентивний характер заходів забезпечення безпеки вони реалізуються у системі раннього попередження та реагування. В умовах фінансово-економічної кризи потреба в управлінні економічною безпекою логістичних утворень значно зростає про що красномовно свідчить практика господарювання вітчизняних та зарубіжних компаній, які здійснюють свою діяльність в Україні. Актуальною є проблема формування науково обґрунтованого підходу проектування системи управління економічною безпекою логістичних утворень. Доцільним є використання ціннісно-орієнтованого підходу при якому система управління економічною безпекою ґрунтується на цінностях суб'єкта системи економічної безпеки. Цінності є підґрунтям базових чинників та ключових факторів (джерел) існування цієї системи. На їх підставі здійснюється вибір парадигми управління системою економічної безпеки та встановлюються критерії і індикатори її оцінки. Розглянуто реалізацію зазначеного підходу для динамічного ринку. Вважаючи лояльність вищою формою ринкової взаємодії в умовах технологічних ринків визначено її складові та сформовано матрицю формування задоволеності споживача. На підставі сформованих матриць

забезпечення лояльності та задоволеності споживачів в умовах динамічного ринку пропонується формувати основні складові системи управління економічної безпеки ЛУ. Формування складових бажано здійснювати в рамках механізму «рівні безпеки - функціональні складові безпеки». Такий підхід дозволить не лише визначити окремі функціональні складові на кожному з рівнів економічної безпеки, але і встановити необхідні елементи та компоненти безпеки, які є суб'єктами і об'єктами управління на відповідних рівнях. А також передбачити необхідний профіль взаємодії та взаємозалежності між ними в процесі функціонування системи управління економічною безпекою.

Ресурсний потенціал економічної безпеки ЛУ - це взаємозв'язана сукупність ресурсів та можливостей на різних етапах ефективної реалізації стратегії економічної безпеки. Структура, характеристики і параметри ресурсного потенціалу економічної безпеки формуються на підставі інформації про потребу відповідних ресурсів та інтенсивність їх споживання в часі та просторі. Цю діяльність краще розпочати з визначення центрів споживання ресурсів, які будуть в подальшому центрами відповідальності за їх витрачення. Після ідентифікації обсягів, структури та характеру ресурсів за кожним центром витрачення необхідно розраховувати параметри замовлення по кожному центру з урахуванням реальних техніко-технологічних можливостей. Для проведення таких розрахунків слід створити нормативну базу витрачення ресурсів. Для логістичних утворень, які є виробниками продукції, основою створення нормативної бази можуть бути матеріальні та енергетичні баланси. Для сервісних логістичних утворень це витратні коефіцієнти використання матеріальних, терміни експлуатації обладнання, ресурсні терміни безвідмовної роботи тощо. Нормативна база може формуватись на галузевих нормах та нормативних і даних спостережень, які здійснюють фахівці з організації операційних процесів. Не залежно від джерел надходження інформації про витрачення ресурсів, нормативну базу слід постійно удосконалювати. Недосконалість нормативної бази призводить до неефективної діяльності та є джерелом можливих зловживань довірою менеджерів тощо. В практиці логістичних утворень переважна більшість ресурсів є залученими. Для забезпечення раціональності поставок ресурсів необхідно мати достатню інформаційну базу щодо ринків окремих ресурсів. Наявність такої бази створює можливості здійснювати раціональні, якісні та надійні поставки ресурсів протягом визначеного періоду. Ресурсне забезпечення проектів, програм та планів економічної безпеки може здійснюватись за різними альтернативними варіантами. На ринку існує багато альтернатив реалізації поставок ресурсів. Для обґрунтування кращої з

можливих альтернатив необхідно здійснювати процедури оптимізації ресурсів. Для обґрунтування кращої з можливих альтернатив необхідно здійснювати процедури оптимізації ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алькема В.Г. Параметри економічної безпеки підприємства як логістичної системи // В.Г. Алькема/ Вісник економіки транспорту і промисловості. Збірник науково - практичних статей. - Харків.: Вид-во УкрДАЗТу, 2010. - Вип. 29 - 51-54 с.
2. Алькема В.Г. Фінансова безпека логістичних утворень // В.Г. Алькема / Фінансова система України. Збірник наукових праць. -Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип. 14.-77-94 с.
3. Алькема В.Г. Экономическая безопасность логистических образований / В.Г. Алькема // Логистика: проблемы и решения. - № 5. -2010. -С. 34-43.
4. Андрюшків Б.М. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство/ Б.М. Андрюшків, Ю.Я. Вовк, П.Д. Дудкін, та ін. - Тернопіль - граф. 2008. - 424 с.
5. Ареф'єв О. Методичний підхід до визначення резервів загального потенціалу розвитку підприємства та управління ним І О. Ареф'єва, О. Коренков // Економіст. - 2003. - № 9 (203). - С. 45-47.
6. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: Навч.пос/ Л.І. Донець, Н.В. Ващенко.-К.: Центр учбової літератури, 2008-240 с.
7. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства/Т.М Іванюта, А.О.Заїчковський. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 256 с.
8. Квасницька Р.С. Деякі методичні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / Р.С. Квасницька, І. О. Доценко// Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. - №2. -Т. 1 -С. 34-38.
9. Кириченко О.А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: Моногр. / О.А. Кириченко, М.П. Денисенко, В.С. Сідак, С.М. Лаптев, О.І., С.А. Єрохін, О.І. Захаров, П.Я., Пригунов та ін.. - К.: ІМБ Університету економіки та права «КРОК», 2010. — 412 с.
10. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства /О.Л. Коробчинський// Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №4 (94). - С. 41-45.
11. Крикавський Є. Логістичне управління: підручник./ Є.Крикавський. - Львів: Вид-во Нац.ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 684 с.
12. Кузьмін О. Кластери як чинник інноваційного розвитку підприємств і територіальних утворень/О. Кузьмін, В. Жежуха//Економіка України. - №2. - 2010. - С. 14-23.

13. Національний класифікатор України ДК 009:2005. Класифікація видів економічної діяльності. Електронний ресурс: режим доступу <http://ukrstat.gov.ua/>.
14. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. - К.: Правова єдність, 2009. - 54 с.
15. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія// Економіст. - 2008. - №8.
16. Скворник Ч. Логістика на підприємстві: учебно-метод.посobie: Скворник Ч., Сариуш-Вольский З./ Пер.с польск. - М.: Финансы и статистика, 2004. - 400 с.
17. Скоробагатова Т.Н. Логистизация как средство обеспечения экономической безопасности предприятия // Культура народов Причерноморья. - №43. - С.108-114.
18. Слободяник Т.М. Запровадження комплексної системи економічної безпеки та оцінка її ефективності на сучасному підприємстві / Т.М. Слободяник// Економічний простір. - 2008. - №12/2. - С. 22-27.
19. Смірнов І. Г.Портрет глобальної логістичної компанії ОЕСЮІ8 (ФРАНЦІЯ) / І.Г. Смірнов // Зовнішня торгівля: право та економіка. -2006.-№2(25).-С. 5-16.
20. Сорокіна І.В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства /І.В. Сорокіна // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №12 (102). - С. 114-122.
21. Сток Дж.Р., Ламберт Д.М. Стратегическое управление логистикой: Пер. с 4-го англ. изд. - М, 2005. - 797 с.
22. Сумець А.М. Обеспечение безопасности функционирования логистических образований / А.М.Сумець // Системи обробки інформації. Інформаційна та економічна безпека. Випуск 3 (84). - Харків, 2010.-С. 160-161.
23. Чорна А.М. Ресурсне забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/chorna_am.pdf.
24. Чухрай Н.І.Формування ланцюга поставок: питання теорії та практики. Монографія./ Н.І Чухрай., О.С. Гірна - Львів: «Інтелект-Захід», 2007. - 232 с.
25. Шемаєва Л.Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища: Монографія/ Л.Г. Шемаєва. - Рада нац.. безпеки і оборони України, Нац. Ін.-т пробл. Між нар. безпеки. - К.: НУПІМБ, 2009. - 357 с.

26. Шнипко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект / О.С. Шнипко. - К.: Генеза, 2006. - 288 с.
27. Экономическая и национальная безопасность: учебник/ под ред. Е.А. Олейникова. - М.: Издательство «Экзамен», 2005 - 768 с.
28. Якубович Зоряна. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства / Зоряна Якубович // Вісник ТНЕУ. -2010.-№1.-С. 81-86.

Наукове видання

Алькама Віктор Григорович
кандидат економічних наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОПЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛОПСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ

НАУКОВА ДОПОВІДЬ

Загальна редакція
д.е.н., професор *Кириченко Олександр Анатолійович*

Відповідальний за випуск
к.е.н., доцент *Захаров О.І.*

Комп'ютерна верстка

Цаплюк І. В.

Підписано до друку 17.11.2010.

Формат 60 x 84¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.

Гарнітура Times New Roman Сур. Ум. друк. арк. 2,84. Обл.-вид.арк. 2,39.

Наклад 100 прим.

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Київ-113, вул. Лагерна, 30-32

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.

Надруковано ТОВ «Дорадо-Друк»

09000, Київська область,

м. Сквиря, вул. Щорса, 7, тел/факс (044) 456-13-34; www.doradoalliance.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру ДК №2600 від 01.09.2006 р.